

Kandidatuppsats

Förlags- & bokmarknadskunskap (FBMK01)

Avdelningen för kulturarbete & intermedialitet

Lunds universitet

VT 2010

Hanna Gimstedt & Sara Wåglin

Lustläsning i den globala byn

om den skönlitterära läsoplevelsen med en Iphone som materiell textbärare

Handledare: Kristina Lundblad

2010-06-03

Abstract

Den här uppsatsen undersöker den skönlitterära läsoplevelsen i applikationen Iceberg Reader för Iphone. Vid uppsatsens tillkomst var läsapplikationer för Iphone och Ipad något nylanserat i Sverige, och få läsare hade erfarenhet av läsning via denna plattform. Med hjälp av två kvalitativa undersökningar – en enkät, där nio personer deltog, och en fokusgruppsundersökning, där fem av de nio var med – har vi tecknat en karaktäristik av den individuella läsoplevelsen. Detta med bakgrund i en historisk och teoretisk diskussion, där bl.a. Roger Chartier, Anna Gunder, Geoffrey Nunberg, Johan Svedjedal och Kristina Lundblad utgjort källorna.

Undersökningarna resulterade i följande bild: Läsoplevelsen i Iceberg Reader kan beskrivas som stressad, distanserad och har en anonymiserande effekt på relationen läsare-verk. Den fysiska formen, både vad gäller hårdvara och mjukvara, har en försvårande verkan på läsningen. De funktioner som applikationen har för interaktivitet är det ingen som har använt, men önskan om interaktivitet som en del av läsoplevelsen uttrycker flera, precis som önskan om en mjukvara som i större utsträckning utnyttjar de tekniska möjligheter som finns i form av hypertextuella och kommunikativa möjligheter. Undersökningarna visar också att läsning i Iphone tillerkänns en lägre status än läsning i kodex. Alla dessa faktorer påverkar läsoplevelsen i en negativ riktning.

Keywords: Iphone, Iceberg Reader, digital fiction formats, codex simulation, interactivity, hypertext, reading, e-book, history of books, application for reading

Innehållsförteckning

Inledning	4
Syfte	5
Metod.....	5
Tidigare forskning.....	8
Källmaterial	9
Disposition.....	10
Bakgrund och teori	10
Från lertavla till programvara.....	10
E-boken – en trestegsraket	15
Från dator till läsplatta – och tekniken som gör det möjligt.....	16
Distributionskanaler	17
Iphone och läsapplikationer	19
Iceberg Reader.....	20
Kodexsimulation i Iceberg Reader	21
Hypertextuella element i Iceberg Reader.....	23
Interaktiv kommunikation som en del av skönlitterär läsning.....	25
Definitioner och begrepp	27
Undersökningen – redovisning och analys	28
Kodex och Iceberg Reader – en jämförelse	28
Kodexsimulation.....	31
Den analoga stillheten och den digitala snabbheten	34
Interaktivitet	36
Skönlitteratur och status	39
Hyperlitterära möjligheter	40
Slutsatser och diskussion	42
Källförteckning.....	46

Inledning

Sedan ett antal månader kan man ladda ner svenska böcker direkt till sin Iphone, och på så sätt möta litteraturen via en plattform man hittills använt till helt andra saker. Genom den i Sverige nylanserade applikationen Iceberg Reader tillhandahåller ett antal förlag delar av sin utgivning snabbt och lätt, från internet rätt ner i telefonen.

Förbi är den tid då läsning av skönlitteratur var en aktivitet begränsad till pappersboken. Datorerna har gjort det möjligt för oss att ta verket ur dess materiella kontext och läsa den på dataskärmen, på läsplatta – och i mobiltelefonen. Den amerikanske lingvistikprofessorn Geoffrey Nunberg menar att detta får stora konsekvenser för själva texten; ett nytt medium alltid innebär en betydelseförskjutning eftersom texten är så intimt sammankopplad med sin yttre form. Men betydelsen skapas ju i gränssnittet mellan text och läsare, i det vi valt att fokusera på: läsoplevelsen.

Marshall McLuhan, den kände kanadensiske medieteoretikern, sa redan på 1960-talet att ”mediet är budskapet”. Med detta sätter han fingret på mediernas teknologiska former snarare än deras innehåll, och menar att det är dessa som påverkar vår kollektiva varseblivning och samhällets organisering.¹ Han säger att alla medier, i betydelsen utbyggnader av oss själva, ger personliga och sociala följdverkningar som innebär att vi hela tiden måste omvärdera oss själva och vår omvärld.² Ett av hans egna, samtida exempel, är elektriciteten. Som en förlängning av oss själva, som en del av våra centrala nervsystem, hade elektriciteten och elektrotekniken fört våra medvetanden närmare varandra, på samma gång fragmenterat oss som individer och vävt oss samman till en stor enhet. Tv, radio, transatlantiska telefonförbindelser – allt detta utgjorde enligt McLuhan slutfasen på den utveckling som var den logiska konsekvensen av medial utveckling. En lång räkka tekniska framsteg hade fundamentalt förändrat alla våra handlingsmönster och hur vi förhåller oss till oss själva och varandra. Han såg för sig hur vi närmade oss slutet på denna process, och hur vi skulle förenas i en ”global by”. Bor vi i den nu?

Redan i mitten av förra århundradet förutspådde Marshall McLuhan på sätt och vis den verklighet vi lever i idag, med interaktivitet som en självklarhet och wifi under varenda sten. Ett instrument som Iphone förändrar oundvikligen våra levnadsmönster. Som en förlängning av våra centrala nervsystem, som en fjärrkontroll – en digital polygrip – för våra viljor och begär låter den oss nå allting lättare, snabbare. Men bättre, blir det det?

---

¹ McLuhan, Marshall, *Understanding media* 1967 s 9

² McLuhan s 18

När du sitter och läser en roman kan det plötsligt ringa, inte i fickan utan mitt i boken. Vad innebär det för läsoplevelsen?

Den här uppsatsen handlar om just det. Vi undersöker läsoplevelsen av skönlitteratur så som den ser ut i den i Sverige nylanserade applikationen Iceberg Reader för Iphone, som är den enskilt vanligaste mobiltelefonen i Sverige idag. Material har inhämtats genom två kvalitativa undersökningar där sammanlagt nio Iphoneanvändare deltog.

Förutom att teckna en bild av den individuella läsoplevelsen hoppas vi kunna dra några tentativa slutsatser om litteraturen, tekniken och framtiden – om lustläsning i den globala byn.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka läsoplevelsen hos den enskilde individen vid läsning av skönlitteratur i applikationen Iceberg Reader för Iphone. Uppsatsen fokuserar på de materiella aspekternas betydelse för läsoplevelsen, och hur Iphone-läsningen skiljer sig från läsning i kodex. Denna undersökning och jämförelse ska utmytna i en karaktäristik av den Iphonebaserade läsoplevelsen, och sker mot bakgrund av en historisk och teoretisk genomgång.

Metod

För att ta reda på hur den individuella upplevelsen av att läsa skönlitteratur i Iphone ser ut har vi, med utgångspunkt i den teoretiska diskussionen, genomfört två kvalitativa undersökningar: Dels en enkätundersökning, där vi fick in nio svar, och av dessa deltog fem personer även i en fokusgruppsundersökning. Deltagarna, från början tolv till antalet, fick tre skönlitterära verk att välja mellan, och cirka två veckor på sig att läsa.

Anledningen till att vi valde att endast undersöka upplevelsen av skönlitteratur var tredelad. För det första var det ett platsbesparande övervägande – vi gjorde ett antagande att olika genrer genererar olika krav på läsplattformen. Fack- och studentlitteratur vill man kanske söka och anteckna mer i, och att beskriva dessa skillnader mellan genrerna skulle tagit för många sidor i anspråk. Den andra anledningen är besläktad med den första. Många av de funktioner som finns i Iceberg Reader förefaller vara utvecklade främst för läsning av facklitteratur. Att skönlitteraturen presenteras i samma format och med samma funktioner kan tyckas egendomligt, även om det förstås har sina skäl, och vad detta får för resultat för läsoplevelsen är vi intresserade av att undersöka. I pappersbokens värld har olika genrer

olika stilmormer, men alltså inte i e-böckernas. Vad innebär det för läsoplevelsen? Det tredje skälet är kanske det mest självklara: vi upplever att begreppet läsoplevelse främst är kopplat till den skönlitterära genren. Man *upplever* konst, såsom film, bilder och berättelser, medan man *använder* eller *tillgodogör sig* fackböcker och dylikt.

Enkäten bestod av 21 frågor indelade i fyra kategorier: Läsvanor, där vi tog reda på deltagarnas mönster kring läsandet, var/när/hur de normalt läser och hur mycket, samt om dessa mönster förändrades i och med läsning i Iphone; Läsoplevelsen, där vi frågade om hur de upplevt det att läsa skönlitteratur i Iphone, om de tycker att den fysiska formen på boken har någon betydelse för läsoplevelsen, samt vilka fördelar de ser med denna form av läsning; Interaktivitet, där vi ville veta om de använt sig av de möjligheter till kommunikation kring läsningen som plattformen ger möjlighet till samt om de med hjälp av andra applikationer kommunicerade ”utanför” boken under läsningens gång; slutligen var det några frågor om framtiden, hur de ser på e-boken och på Iphone som läsplatta på längre sikt – detta för att skapa oss en bild av deltagarnas attityder till mediumet i ett lite större perspektiv.³ Alla frågor var fritt utformade och deltagarna förväntades formulera sig självständigt kring läsoplevelsen. Denna frågeform torde ge den bästa bilden av just den individuella upplevelsen.

Med enkätfrågorna som utgångspunkt anordnade vi den 6 maj en samtalskväll för deltagarna. Det blev ett engagerat, åsiktspäckt samtal där både högt och lågt samsades. Ordet var fritt och vi bröt endast in med en och annan följdfråga eller för att föra in ett nytt huvudämne för diskussion. Vi spelade in hela samtalet och transkriberade det.⁴

Kombinationen av dessa två undersökningsmetoder syftar till att få en så fyllig bild av deltagarnas upplevelser som möjligt. De självständiga enkätsvaren ger en bild, som kompletteras och byggs ut av samtalet. I det material vi fick från de två undersökningarna har vi identifierat ett antal teman – ämnen som deltagarna gärna återkommer till, värden som genomsyrar deras svar och uttalanden och som ger en sammantagen bild av läsoplevelsen. Vår metod är på så vis deduktiv; vi undersöker helt enkelt det deltagarna själva tar upp och ser som viktigt, snarare än att försöka utläsa svar på de frågor vi initialt hoppats att de ska dröja kvar vid. Vi tror att denna metod i sin förutsättningslöshet gör undersökningen mer rättvisande.

---

³ Se Bilaga 1: Sammanställning av enkät: Att läsa skönlitteratur i Iphone

⁴ Se Bilaga 2: Transkription av fokusgruppsamtal 2010-05-06: Att läsa skönlitteratur i Iphone

De sex teman som utkristalliserats utgör kapitelindelningen i analysdelen. De speglar olika delar av vår teoretiska bakgrund. Temana är: Kodex och Iceberg Reader – en jämförelse, Kodexsimulationer, Den analoga stillheten och den digitala snabbheten, Interaktivitet, Skönlitteratur och status och Hyperlitterära möjligheter.

Det finns två reservationer som bör göras kopplade till undersökningen. För det första vill vi göra klart att vi är medvetna om att lässituationen är en smula konstruerad, i och med att vi bett deltagarna att läsa i sin Iphone, något de annars kanske inte skulle ha gjort. Även om de fick ett antal titlar att välja mellan får läsandet en viss karaktär av ”läxa”, med en deadline som ska hållas och därmed ett visst element av tvång, något som i den normala lässituationen inte hade existerat. Dock är fenomenet så nytt – deltagarna fick sina böcker en vecka efter att de första förlagen lanserat sina applikationer – att det hade varit mycket svårt att få fatt i deltagare som redan frivilligt hade provat på det. Vi undersöker alltså någonting som inte tidigare funnits på den svenska marknaden⁵, och studien sker i ett initialt skede av produktens resa från förlag till läsare. Därför anser vi att denna metod är fullgod för närvarande.

För det andra bör deltagargruppens homogenitet nämnas. Det ultimata hade förstås varit en grupp med stor spridning i ålder, kön, etnicitet, utbildningsgrad osv. Dock tillät inte tiden oss att skapa en sådan grupp. Istället använde vi oss av våra egna nätverk för att hitta deltagare, och fiskade på Facebook efter intresserade. Detta resulterade i en grupp med visserligen jämn könsfördelning, men där alla var mellan 24 och 36 år, så gott som alla var högskoleutbildade, fem av nio var kaospiloter⁶, och samtliga har någon form av sysselsättning inom kultur- och mediasfären. Vi är medvetna om att detta förstås färgar de svar vi får (våra deltagare är nog både mer trendkänsliga och aktiva mediekonsumenter än genomsnittet), och att en annan fokusgrupp med större spridning förmodligen hade genererat en något annorlunda bild. Å andra sidan har det faktum att deltagarna, som varande aktiva och vana medieanvändare, gett oss fylliga och intressanta svar, vilket vi betraktar som en tillgång för undersökningen.

---

⁵ Dvs. böcker på svenska. Böcker på engelska har Iphoneanvändare länge kunnat köpa från de utländska applikationstillverkarna.

⁶ Kaospilot är en utbildning på Malmö Högskola, entreprenörskap, process- och projektledning står på agendan. www.kaospilot.dk.

Tidigare forskning

Iphone-applikationen Iceberg Reader lanserades på den svenska marknaden i mitten av april 2010, med andra ord är det ett för Sverige purfärskt fenomen och således existerar ingen tidigare forskning kring det. Dock finns det gott om tidigare forskning kring e-böcker, läsare av e-böcker och upplevelsen av att läsa skönlitteratur i digitala format. Här presenterar vi ett litet urval av svenska exempel.

Projektet ITLIT (IT, berättandet och det litterära systemet) bedrevs vid Avdelningen för litteratursociologi vid Uppsala universitet 1999-2003. Projektets leddes av Johan Svedjedal, professor i litteraturvetenskap, och dess syfte var att studera datoriseringens betydelse för den litterära kulturen. Doktorand inom projektet var Anna Gunder, och hennes arbete resulterade i avhandlingen *Hyperworks: On Digital Literature and Computer Games* (2004) från vilken vi även har hämtat det teoretiska ramverket för vår analys av hypertextualitet i samband med läsning i Iphone.⁷

Vidare finns det två magisteruppsatser från Bibliotekshögskolan i Borås som behandlar användarperspektivet av e-böcker och e-boksformatet som förmedlare av skönlitteratur. Den ena är *Bokslut? Den skönlitterära e-boken ur ett läsarperspektiv* (2001), som är skriven av Christel Larsen och Helén Olsson. Via intervjuer med e-boksanvändare syftar uppsatsen till att studera e-boken som medium för skönlitteratur, och klarlägga varför man väljer att läsa skönlitteratur i e-boksformat. Författarna finner att de främsta motiven till att läsa skönlitteratur i e-boksformat bottnar i en önskan om och ett intresse av att följa med i teknik- och medieutvecklingen i kombination med ett stort litteraturintresse. Förväntningar på det nya digitala mediets kraftfullhet till komprimering, portabilitet och interaktivitet är viktiga faktorer i valet av e-boksformatet.⁸ Den andra, *Tolv böcker i datorn – bättre än en i handen?* av Hanna Rosendahl (2007), är en intervjubaserad studie av e-boken och e-boksformatet som förmedlare av skönlitteratur utifrån läsarens perspektiv. Uppsatsförfattaren konstaterar där att e-böckernas hårdvaror väsentligt måste utvecklas innan läsare så som hennes respondenter anser att e-boken är likvärdig pappersboken.⁹

---

⁷ Uppsala universitets hemsida: <http://www.littvet.uu.se/lsoc/itlit/index.htm> [2010-04-19]

⁸ Larsen, Christel & Olsson, Helén, *Bokslut? Den skönlitterära e-boken ur ett läsarperspektiv* Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås 2001

⁹ Rosendahl, Hanna, *Tolv böcker i datorn – bättre än en i handen* Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås 2007

Dessa två uppsatser har sex år mellan sig, och ytterligare tre år har gått när vi nu, med den teknik som finns tillgänglig idag, återkommer till frågan. Blir våra resultat annorlunda? Detta återstår att se.

Källmaterial

För att ge en bild av textbäraren som artefakt, och lägga grunden till den historiska och teoretiska förståelsen av läsandet och läsvanor har vi använt oss av följande bokhistoriska böcker, essäer och artiklar: *En historia om läsning* (1999) av Alberto Manguel behandlar läsandets sextusenåriga historia och vad läsning betyder för människans uppfattning av världen; *Böckernas ordning: Läsare, författare och bibliotek från 1300-tal till 1700-tal* (1995) av Roger Chartier, Directeur d'Études vid École des Hautes Études en Sciences Sociales i Paris, där vi har hämtat teorin om texten som totalt beroende av den form genom vilken den presenteras; artikeln "Läsare i det långa perspektivet" är även den skriven av Chartier och finns i antologin *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter* (1998); avhandlingen *Hyperworks: On Digital Literature and Computer Games* (2004) av Anna Gunder vars teoretiska ramverk vi använt för vår analys av hypertextualitet; essän "Om sätt att lagra och ordna texter" i *Den sista boken* (2001) av Johan Svedjedal, professor i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet, ger en överblick över olika sätt att lagra texter genom historien; artikeln "Böckernas plats i den elektroniska reproduktionens tidsålder" av Geoffrey Nunberg, professor i lingvistik vid UC Berkeley School of Information, har gett oss teorierna om den fysiska förnimmelsen av pappersboken som ständigt närvarande vid vår tolkningsprocess av en text samt textens linjära struktur som avgörande för vilken form den passar att läsas i, och finns i antologin *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter* (1998); Mats Dahlströms artikel "På vilken fråga är e-boken ett svar? Del 1" ur *Ikoner – visioner och tradition* nr 3 2005, har givit oss definitionen materiell textbärare, samt artikeln "Kodexsimulationer" av Kristina Lundblad som ingår i *Bokhistorier. Studier tillägnade Per S. Ridderstad* (2007), varifrån vi hämtat begreppen lowmat och highmat, eller lågmaterialitet och högmaterialitet, som vi applicerar på Iphonen kontra pappersboken som textbärare.

Utöver detta har vi, för att skapa en överblick över digitala format, distributionskanaler och e-boksmarknaden i stort hämtat information från ett stort antal hemsidor, företrädesvis företagshemsidor.

Primära källor för undersökningsavsnittet är Bilaga 1: Enkät: Att läsa skönlitteratur i Iphone samt Bilaga 2: Transkription av fokusgruppsamtal 2010-05-06: Läsning av skönlitteratur i Iphone.

Disposition

Här nedan följer kapitel 2, Bakgrund och teori. Där finns ett avsnitt om bokens och läsandets historia, om e-boken, dess distributionskanaler och ett förklarande avsnitt om Iphone och Iceberg Reader. I detta kapitel presenterar vi också hur våra teoretiska källor förhåller sig till undersökningsobjektet, och det avslutas med en diskussion kring definitioner och begrepp. Efter detta kommer kapitel 3, som är Undersökning och analys. Detta är själva kärnan i uppsatsen, där vi redogör för och analyserar våra informanternas utsago. Det är i sin tur disponerat i sex avdelningar, där olika teman i svarmaterialet utgör rubrikerna. Uppsatsen avslutas med kapitlet Slutsatser och diskussion, där vi utvecklar de tankegångar kring läsoplevelsen som framkommit i kapitel 3, samt presenterar några anknytande iakttagelser angående böcker och läsning.

Bakgrund och teori

I detta avsnitt redogör vi för läsandets historia och beskriver i stora drag kodexens beskaffenhet och betydelse. Sedan går vi in på e-boken och dess utbredning, dess olika format och de distributionskanaler som vuxit fram i Sverige. Slutligen beskriver vi Iphone, Iceberg Reader och några av de egenskaper som läsning i detta format uppvisar, detta för att kontextualisera vår undersökning och sätta Iphone-läsning i ett större perspektiv.

Från lertavla till programvara

Stora saker är i görningen i bokbranschen just nu, vi befinner oss mitt i ett teknikskifte så avgörande att det kan komma att förändra våra läs- och konsumtionsvanor drastiskt. Det är dock inte första gången i historien det händer saker med boken som artefakt. Vägen från de bildtecken som forntidsmänniskorna skrev på sina grottväggar till dagens elektroniska böcker som går att läsa i mobiltelefonen är kantad av uppfinningar och tekniska innovationer. De behållare som genom historien rymt texter är så vitt skilda i fråga om material, storlek, användningsområden och funktioner att det skulle kännas långsökt att försöka kalla dem alla böcker. Trä-, sten- och lertavlor, papyrusrullar, kassetter, disketter, CD-skivor, datorer och mobiltelefoner är avgjort vitt skilda föremål. Men textbehållare, det

är de. Detta är ingen uppsats som ämnar redogöra för textbehållarens historia, och vi ska därför lämna de flesta av dessa uppfinningar därhän. Hur stor den omvälvning vi just nu bevittnar är kommer tiden att utvisa, men om vad som tidigare har kallats den mest fundamentala förändringen i bokens historia skriver Johan Svedjedal, professor i litteraturvetenskap, i sin essä ”Om sätt att lagra och ordna texter”, nämligen övergången från bokrullen till kodexen med pärmar och vändbara sidor. Detta skifte var dock, i likhet med de flesta tekniska omvälvningar, inget som skedde över en natt. Kodexens etablering skedde långsamt från cirka 100 till 700 e.Kr.¹⁰ Alberto Manguel beskriver i *En historia om läsning* hur kodexen trängde ut bokrullen tack vare sina avgjort mer praktiska egenskaper. Båda sidor av varje kodexblad kunde innehålla text, sidmarginalerna möjliggjorde kommentarer och ordförklaringar och att hela föremålet kunde hållas i händerna och lättare bläddras i skapade en helhetskänsla och överblick. Manguel beskriver bokrullen som klumpig och oöverskådlig, och jämför den med dagens scrollande på skärm. Kodexen som sakta men säkert blev den dominerande textbehållaren var ofta otymplig och knappast bärbar, dess sidor var gjorda av papyrus (ett pappersliknande material tillverkat av växten papyrus) eller pergament (torkade och behandlade djurhudar), sidorna var handskrivna och texten löpte utan avbrott på sidorna och saknade de typografiska detaljer, som till exempel kapitel- och styckesindelningar, vi idag är vana vid att ha till hjälp i vår läsning och förståelse av texter.¹¹

Läsning innebar länge i huvudsak högläsning i grupp, den individuella tystläsningen som vi idag är vana vid har inte varit den dominerande formen av läsning i mer än några hundra år.¹² Denna moderna läskultur, som innebär en ögonens läsning istället för tungans och öronens som var fallet vid högläsning, började växa fram på 1100-talet. I och med att läsningen blev tyst blev den per automatik också mer privat, den läsande fick själv kontrollen över takten på läsningen och därmed även över förståelsen av texten. Läsaren blev på så vis fri att själv upptäcka texten på ett sätt som tidigare inte förekommit.¹³ I och med boktryckarkonstens revolution, och övergången från en handskriftskultur till en tryckkultur, infördes från 1500-talet till 1700-talet typografiska detaljer som innehållsförteckningar, kapitel- och styckesindelningar och rubriker som föreslog för läsaren

---

¹⁰ Svedjedal, Johan, ”Om sätt att lagra och ordna texter” i *Den sista boken*, Stockholm, 2001, s 23

¹¹ Manguel, Alberto, *En historia om läsning*, Stockholm, 1999, s 126–127

¹² Svedjedal, s 24

¹³ Svedjedal, s 25

sätt att läsa och tolka texterna samt underlättade orienteringen i texterna.¹⁴ Den franske bokhistorikern Roger Chartier skriver i *Böckernas ordning* om hur boksidas visuella disposition är ett sätt för utgivare att föreslå tolkningar av texten.¹⁵ Enligt Chartiers resonemang är det ofrånkomligen så att vår tolkning och upplevelse av texterna påverkas av hur de presenteras för oss.

I över tvåtusen år har alltså kodexen varit den form i vilken människor samlat och tillgodogjort sig information, berättelser och idéer. Det säger sig självt att detta är en vana som inte kan förändras på några ögonblick. Kristina Lundblad skriver i artikeln ”Kodexsimulationer” att bläddringen kommit att bli en symbol för kunskapssökande,¹⁶ och på samma sätt föreslår Chartier att kodexen som artefakt och dess uppbyggnad med innehållsförteckningar, kapitelindelningar, stycken, rubriker, epiloger med mera haft en avgörande roll för hur människor ser på samt organiserar och strukturerar världen.¹⁷ Kodexens tydliga linearitet, med en ingång och en utgång mellan två pärmar, är den form genom vilken vi vant oss vid att konsumera berättelser och information.¹⁸ Så vad händer med dessa berättelser och denna information när de läggs ner i en ny behållare, utan en början och ett slut, utan pärmar, som en Iphone? Vad händer med vår kognitiva perception av själva texten? Och i förlängningen, vad händer med vår upplevelse av världen?

Chartier skriver i *Böckernas ordning* om texten som något som är totalt beroende av den form genom vilken den presenteras. Han menar nämligen att en läsare aldrig kommer möta en text i sin rena form, istället möter läsaren den hårdvara, det föremål, den behållare som texten placerats i. Detta föremål, som kan vara till exempel en kodex, en dator eller en mobiltelefon, menar Chartier påverkar läsarens förståelse och upplevelse av texten. Själva hårdvaran skapar alltså mening, och en och samma text förses med ny innebörd om dess behållare blir en annan.¹⁹ Chartier understryker också att det faktiskt inte existerar någon text utan stöd av den form som gör att den kan läsas, och således existerar det heller ingen förståelse av någon text som inte hänger samman med just den form den presenteras i.²⁰

---

¹⁴ Chartier, Roger, *Böckernas ordning Läsare, författare och bibliotek i Europa från 1300-tal till 1700-tal*, Göteborg, 1995, s 23

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Lundblad, Kristina, ”Kodexsimulationer” i *Bokhistorier. Studier tillägnade Per S. Ridderstad*, s. 95-103, Lund 2007

¹⁷ Chartier, 1995 s 8–9

¹⁸ Nunberg, Geoffrey, ”Böckernas plats i den elektroniska reproduktionens tidsålder” (essä ur *Böcker och bibliotek: Bokhistoriska texter*, Margareta Björkman (red.)), Lund, 1998, s 271

¹⁹ Chartier, 1995 s 15

²⁰ Chartier, 1995 s 21

Mats Dahlberg använder i artikeln ”På vilken fråga är e-boken ett svar?” begreppet *materiell textbärare* då han talar om den fysiska form genom vilken vi tillgodogör oss en text, (se vidare kapitlet om e-boken), ett begrepp vi kommer använda oss av genomgående i denna uppsats.²¹

Men åter till det teknikskifte vi befinner oss i. ”Pappersboken är hotad!” kan man ibland höra. Teknikivrare framhåller de oräkneliga fördelarna med elektroniska texter: tillgängligheten, sökbarheten, papperslösheten, platsbesparingen, interaktionsmöjligheterna. Drömmen om all världens litteratur samlad på ett ställe kan bli sann. Genom ett föremål du bär i din ficka har du tillgång till hela världsbiblioteket. Samtidigt tycks idén om pappersbokens död vara en mardröm för många. Kodexens betydelse som fysiskt föremål är så djupt rotad i vår kultur att en framtid utan den ter sig skrämmande och torftig. I artikeln ”Böckernas plats i den elektroniska reproduktionens tidsålder” skriver Geoffrey Nunberg, professor i lingvistik, om läsningens framtid. Nunberg menar att vi i de flesta fall faktiskt nöjer oss med att sitta någonstans och vända blad i en bok.²² För det syftet är det inte nödvändigt att ersätta pappersboken med den elektroniska, och frågan uppstår om det för människor i allmänhet verkligen är önskvärt att alltid ha all världens litteratur tillgänglig i fickan. Nunberg menar att pappersboken genom just sin materialitet förkroppsligar texterna vi läser och därmed engagerar oss fysiskt.²³ Redan innan ett barn lär sig läsa lär det sig att pappersboken innehar en magisk kraft i egenskap av berättelsebehållare. Denna magiska kraft tillskrivs bokens fysiska karaktär, eftersom barnet ännu inte lärt sig avkoda dess innehåll. När barnet sedan lär sig läsa fortsätter bokens fysiska egenskaper vara konstant närvarande vid tolkningsprocesserna av texterna, menar Nunberg, och den elektroniska boken med sin immateriella karaktär kan inte få samma magiska kraft. Pappersboken inte bara innehåller en nedskrivna text, den är nedskrivningen av texten. Boken är så tjock som texten är lång, i en linjär berättelse börjar boken i början av berättelsen, och under läsningen förnimmer vi fysiskt bokens, och därmed berättelsens, yttre gränser, hur långt vi har läst och hur långt vi har kvar. Denna fysiska förnimmelse går förlorad i bokens elektroniska form, (vi känner inte mellan två fingrar hur långt vi har kvar i boken vi läser i vår Iphone).²⁴ En tjock bok är en lång bok, men i läsningen av digital text är textbehållarens storlek konstant skriver

---

²¹ Dahlström, Mats, *På vilken fråga är e-boken ett svar? Del 1. Ikoner- vision och tradition*, nr 3 2005

²² Nunberg, s 270

²³ Nunberg, s 271

²⁴ Ibid.

Mats Dahlström i artikeln ”På vilken fråga är e-boken ett svar”.²⁵ Och det är just den relativa avsaknaden av linearitet som gör att texter som facklitteratur, lexikon, hand- och instruktionsböcker lämpar sig bättre i ett elektroniskt format. I dessa typer av texter har vi inte samma behov av att förnimma början och slut.²⁶ Som exempel tar Nunberg upp att även erfarna programmerare har visat sig föredra att skriva ut längre prosatexter på papper för att läsa dem. Detta pekar på att det inte skulle handla om att det är en vanesak att läsa en längre tid på skärm, utan att det är själva textens struktur som avgör vilket format man väljer.²⁷ Nunberg spekulerar i att framtidens elektroniska textbärare kanske kommer ha de flesta av de positiva egenskaper som en pappersbok har, i kombination med de fördelar i form av bärbarhet, sökbarhet och tillgänglighet som är den elektroniska bokens. Först då anser han att den elektroniska boken på allvar kan börja närma sig den status som pappersboken har, och att det kommer bli allt vanligare med exempelvis skönlitteratur i hypertext, som på allvar tar fasta på alla de möjligheter som finns i det elektroniska formatet.²⁸

Alberto Manguel poängterar i *En historia om läsning* hur ett tekniskt framsteg ofta tycks främja det som det är avsett att ersätta, och framhäver de ”gammaldags” färdigheterna istället för att överglänsa dem. Som exempel tar han det ökade intresset för handskrift och kalligrafi i kölvattnet av tryckeriteknikens genomslag på 1400- och 1500-talen, samt dagens spridning av CD-böcker som inte tycks ha påverkat försäljningen av pappersböcker negativt. Kort sagt, om en ny produkt fyller nya behov konkurrerar den inte ut den gamla produkten.²⁹ På samma vis kan man tänka sig att den digitala och analoga boken kan komplettera varandra och existera sida vid sida i framtiden. Ett liknande och talande exempel finner vi om vi sneglar på det aktuella exemplet musikbranschen, där försäljningen av vinylskivan ökat i takt med att den digitala spridningen av musik gjort det.³⁰ Vinylskivan och mp3-filen fyller två olika funktioner, och därför kan de både samexistera och vara varandra behjälpliga. Mats Dahlström påpekar i artikeln ”På vilken fråga är e-boken ett svar?” att det knappast är något slags medieevolutionär kamp mellan tryckt och digital text som utspelas. Men för att e-bokens potential ska kunna utnyttjas till fullo måste dess unika egenskaper och

---

²⁵ Dahlström, Mats, ”På vilken fråga är e-boken ett svar? Del 1.” ur *Ikoner- vision och tradition*, nr 3 2005

²⁶ Nunberg, s 272

²⁷ Nunberg, s 290

²⁸ Nunberg, s 272-273

²⁹ Manguel, s 133-134

³⁰ Melin, Jan, ”Vinylskivan gör comeback”, *Ny Teknik* 2007-10-30 30,
http://www.nyteknik.se/nyheter/it_telekom/allmant/article47037.ece [2010-05-18]

tekniska möjligheter lyftas fram.³¹ Om detta är något som Iceberg Reader lyckas med får vår undersökning utvisa.

E-boken – en trestegsraket

E-boken kan inte längre betraktas som något nytt, okänt fenomen. Med några år på nacken torde den idag vara något som de flesta har ett åtminstone diffust begrepp om. Att det är en textfil som man läser med hjälp av dator, en digitaliserad bok, kan idag betraktas som förhållandevis oproblematiske information då de allra flesta har en daglig kontakt med datorn som arbetsverktyg och medel för underhållning och kulturkonsumtion. Det har dryftats exakt hur begreppet e-bok ska definieras; är det enbart datafilen som åsyftas, eller ska även den mjukvara som krävs för att läsa densamma räknas med? Och hur är det med hårdvaran, det vill säga datorn, läsplattan eller mobiltelefonen, ska den betraktas som en del av boken?

I sin artikel från 2005 benar Mats Dahlström upp begreppen. Materiell textbärare (alltså datorn), det verk vars text läses i föremålet samt den programvara, det system, den tekniska lösning som möjliggör läsningen.³² Tredelningen visar på de komponenter som behövs för att e-boksläsning ska vara möjlig, men Dahlström konstaterar också att den gängse definitionen av e-bok (vid tillkomsten för hans artikel) är ”en digital *text* som är så formaterad och har en sådan omfattning att den, om den hade varit tryckt, skulle ha kallats för ’bok’”.³³ ”Bok” är alltså något som vi ändå intimt förknippar med den traditionella, tryckta boken, med kodexen. Dock har begreppet, som Johan Svedjedal påpekar i sin essä ”Om sätt att lagra och ordna texter”, blivit föremål för angrepp och oundviklig omformulering under senare tid (det vill säga sedan 1990-talet). Det laddas med nya betydelser genom produktnamn som ”iBook” och ”Powerbook” (namn på bärbara datorer), genom begreppet e-bok, och på så sätt vidgas vår syn på vad ”bok” egentligen innebär. Detta betyder att vi i framtiden kommer behöva prata om pappersbok när den tryckta boken åsyftas, då dess ensamma majestät inte längre kan betraktas som självklart.³⁴

Dahlströms uppdelning i materialitet, verk och kanal dem emellan åskådliggör också pappersbokens beskaffenhet, och visar på att de nya formaten inte är så väsensskilda från den traditionella pappersartefakten som man vid första anblick tänker sig. Själva kodexen – pärmarna och pappret – är den materiella textbäraren; trycket, alltså svärtan såsom den

---

³¹ Dahlström, Mats, ”På vilken fråga är e-boken ett svar? Del 1.” *Ikoner- vision och tradition*, nr 3 2005

³² Dahlström 2005 s. 46

³³ Ibid.

³⁴ Svedjedal 2001 s. 16

applicerats på pappret av en tryckpress, är den tekniska lösningen som möjliggör läsningen, och verket, det textuella gods som mediet presenterar, är ju detsamma oavsett medium för tillgängliggörande.

Men trots dessa grundläggande likheter, eller dessa liknande grundförutsättningar, finns det avgörande saker som skiljer de olika formaten åt, bortom definitionerna av bok, verk och medium. Som Svedjedal uttrycker det:

Listan över pappersbokens fördelar är välbekant men relevant. Den är enkelt bärbar, textuellt stabil, slitstark, enkel att anteckna i och i bästa fall vackert och särpräglad formgiven. Dessutom har den litterära världen byggt upp sofistikerade system för urval, kvalitetskontroll och redigering – procedurer som oftast saknas i den datorvärld som är ett intellektets Vilda Västern.³⁵

E-boken anno 2001 kunde inte sägas ha motsvarande karaktärsdrag. Datorerna var oftast stationära, och var de bärbara behövde man en extra väska till de ca tre kilo de vägde. Anteckningsmöjligheterna var begränsade och formgivningen var det knappast någon som lade speciellt mycket krut på.

Från dator till läsplatta – och tekniken som gör det möjligt

På nio år har mycket hänt med hårdvaran som möjliggör läsning av e-böcker, och vi vill här ge en bild av dagens situation för att kontextualisera vår undersökning.

De bärbara datorerna har krympt, läsplattan har på allvar gjort sitt intåg på bokmarknaden och tillgången på digitala böcker har formligen exploderat, mycket på grund av företag som Amazon och Google. Längre var intresset för e-böcker svalt, både bland läsare, förlag och teknikföretag, mycket för att det helt enkelt inte fanns tillräckligt användarvänliga lösningar som tillgängliggjorde dem. 2007 lanserade den amerikanska internetbokhandeln Amazon sin läsplatta Kindle, en hårdvara endast avsedd för böcker köpta på deras egen hemsida, vilket var ca 88 000 titlar.³⁶ Den var stor som en vanlig pappersbok, tjock som en penna och utrustad med en läsvänlig skärm och ett tangentbord. För första gången blev e-bokläsare tillgängliga för en större allmänhet. 2009 lanserades en version av Kindle utanför USA, men blev inte den försäljningssuccé företaget hade hoppats på. Enligt recensenter beroende just

---

³⁵ Svedjedal 2001 s. 86

³⁶ Amazons egen hemsida om Kindle, <http://www.amazon.com/dp/B0015T963C>

på att den är låst för dokument som inte är köpta på Amazon – ett inte alltför djärvt påstående.³⁷

I den lucka som uppstod där Kindles framfart uteblev i Sverige klev svenska aktörer fram. Först, i februari 2010, var förlagsgruppen Bonniers med sin läsplatta Letto. Via nätbokhandeln Adlibris säljer man idag en maskin stor som en pocketbok, med en så kallad e-pappersskärm – en skärmtyp som tillåter läsning även i t.ex. starkt solsken – och med kapacitet att hantera många olika sorters format, vilket gör att kunden inte är låst till enbart en nätbokhandel. Adlibris har dock lanserat en egen ”Letto-butik”, där alla böcker säljs i det öppna formatet epub. Letto hanterar också många andra digitala textformat, den har en mp3-spelare men ingen internetuppkoppling, vilket innebär att man först måste ladda ner boken till sin dator och sedan överföra den med en USB-sladd. Skärmen har inte möjlighet att återge färg eller rörlig bild och ger, till skillnad från amerikanska Kindle, inte några möjligheter till marginalanteckningar.³⁸ En Letto har plats för 5000 böcker.

Samtidigt som Bonniers lanserade sin e-bokläsare (eller egentligen några timmar senare) släppte konkurrenten Norstedts en snarlik variant, Cybook Opus, som säljs via internetbokhandeln Bokus. Med utrymme för 1000 böcker, och i övrigt samma egenskaper som Letto, trodde Norstedts förlagsgrupps marknadsdirektör Erik Liedberg i ett uttalande i DN i februari 2010 att den hade förutsättningar att bli en ”folkläsplatta”.³⁹ Det finns också flera andra läsplattor på marknaden, bland andra Sony reader, Iriver story och Nuut.⁴⁰

Distributionskanaler

Precis som det finns distributionskanaler mellan förlag och handel och bibliotek för pappersböcker, såsom Förlagssystem och Bokrondellen, finns det aktörer som är inriktade på konvertering och distribution av e-böcker. Ett sådant företag är Elib, som grundades år 2000. Det ägs gemensamt av Bonnierförlagen, Natur & Kultur, Norstedts förlagsgrupp och Piratförlaget, alltså några av marknaden största företag. Man arbetar med produktion och distribution av digitala böcker, både kopieringsskyddade e-böcker, mp3-böcker och

---

³⁷ Appel, Martin, <http://www.idg.se/2.1085/1.263082/darfor-bli-kindle-en-flopp-i-sverige>, publ. 2009-10-23 [2010-04-27]

³⁸ Bonniers hemsida, pressmeddelande om Adlibris Letto, <http://www.bonnier.se/sv/content/adlibris-lanserar-letto-en-svensk-l%C3%A4splatta>. [2010-04-27]. Att formatet epub är öppet innebär att det även går att läsa i andra e-bokläsare.

³⁹ Artikel om lanseringen av de två läsplattorna, <http://www.dn.se/dnbok/norstedts-forst-ut-med-svensk-lasplatta-1.1042769>, publicerad 2010-02-18 [2010-04-27]

⁴⁰ Företaget Elibs hemsida, information om läsplattor, http://www.elib.se/ebook_ereaders.asp [2010-04-27]

strömmade ljudböcker. Tjänsterna säljs till bokförlag som vill digitalisera sin utgivning, till internetbokhandlare, som man alltså tillhandahåller konverterade verk åt, och till bibliotek, som med hjälp av Elibs tjänst kan låna ut e-böcker direkt på sin hemsida. På Elibs hemsida uppger man att e-böckerna som de producerar går att läsa både på ”läsplatta, handdator, telefon, pc/mac”.⁴¹ För samtliga hårdvaror gäller att man utgår från sin dator där man laddar ner böckerna, och sedan för över dem via en USB-sladd till sin externa modul eller läser direkt på datorn.

Det finns två olika metoder för skydd av upphovsrätten som uppdragsgivaren kan välja: dels kryptering, vilket innebär att läsaren begränsas till en specifik mjukvara för att kunna läsa e-boken (t.ex. Adobe digital editions), som man då måste skaffa till sin e-bokläsare, dels vattenmärkning, som är en metod där läsarens ordernummer ”stämplas” i boken, både synligt och osynligt. E-boken är då visserligen kopierbar, men också spårbar om den skulle läcka ut på nätet. Vattenmärkningen sker på formaten pdf och epub. Det senare är det absolut vanligaste formatet på svenska e-böcker (om man inte räknar de e-böcker som lånas ut av biblioteken).

Ett annat företag som inriktat sig på alternativa litteraturformat är Publit, som grundades 2006. Fram till sommaren 2009 var man inriktad på framför allt *print on demand* – en tjänst som möjliggör för läsare att köpa böcker som inte längre finns i tryck. Sedan fick Publit bidrag från Vinnova för att automatisera processen att konvertera titlarna till e-böcker, och gav sig därmed in på samma marknad som Elib.⁴² I samarbete med interaktionsdesigners på Södertörns högskola driver man också, med finansiering från Östersjöstiftelsen, ett projekt för ”att ta fram en prototyp på en öppen arkitektur för e-boksdistribution på mobila plattformar” – en prototyp som planeras vara färdig under 2010.⁴³ Syftet är att skapa möjligheter för andra än de största aktörerna på bokmarknaden att utnyttja de möjligheter den digitala tekniken ger – idag är de distributionskanaler som finns knutna till marknadens största – samt att ”utforska nya funktioner som skulle vara intressanta för en sådan läsare och som på olika sätt skulle kunna skapa nya dimensioner i läsoplevelsen. Några områden

---

⁴¹ Elibs hemsida, www.elib.se [2010-04-30]

⁴² ”VINNOVA är en statlig myndighet under näringsdepartementet med en årlig budget på cirka två miljarder kronor. Uppdraget är att finansiera behovsmotiverad forskning och utveckling i näringslivet.” Från pressmeddelande från Publit, http://www.publit.se/cms/wp-content/uploads/2009/11/publit_vinnova.pdf [2010-04-30]

⁴³ Om Publits forskning, <http://www.publit.se/cms/om-oss/#forskning> [2010-04-30]

som vi särskilt vill utforska handlar om möjligheten till socialt deltagande och interaktion med digital text där ett gemensamt läsande kan ligga till grund för nya funktioner.”⁴⁴

Iphone och läsapplikationer

De ”mobila plattformar” som åsyftas i Publits forskningsbeskrivning är så kallade *smartphones*, och framför allt marknadsledande Iphone från företaget Apple (Googles Android är en annan liknande mobiltelefon). Det är alltså dem man ser som materiell textbärare, och de är enligt Publit den vanligaste e-bokläsaren i världen. En smartphone är en mobiltelefon som också fungerar som en dator, och ett sätt att samla alla prylar på samma ställe; de innehåller kalender, musikspelare, internetuppkoppling med mera, och de har ett fullständigt tangentbord, antingen med knappar eller simulerat på skärmen som är pek-känslig (vilket enligt vissa definitioner är det som skiljer dem från andra mobiltelefoner).⁴⁵ Denna typ av mobiltelefoner har funnits ganska länge på marknaden, men det var först i och med Apples lansering av Iphone 2007 som den blev var mans egendom.⁴⁶ Idag finns enligt branschuppskattningar omkring 350 000-400 000 Iphones i Sverige – vilket gör den till den enskilt vanligaste mobilen idag.⁴⁷ Enligt hemsidan dailyiphone.se fanns det den 22 mars 2010 460 397 stycken Iphones i Sverige, en uppgift man hämtat från den numera stängda hemsidan Iphonemeter.com.⁴⁸ Några officiella siffror finns inte, och det enda man med säkerhet kan veta är att Iphone på förhållandevis kort tid har blivit mycket spridd.

Via en internetbutik som man når direkt från sin Iphone kan man ständigt köpa ny programvara. Man begränsas alltså inte till det innehåll telefonen har när man köper den, utan kan förändra den efter behov. Dessa program kallas för applikationer. En typ av applikation är programvara för läsning av e-böcker. En sådan läsapplikation utgör den kanal mellan materiell textbärare (Iphone) och text (boken) som Dahlström beskriver.

---

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Om smartphones på Wikipedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Smartphone> (standarddefinition av begreppet smartphone saknas, därför är annan källhänvisning svår att hitta. Här listas ett antal alternativ och parametrar) [2010-04-30]

⁴⁶ Computer Swedens hemsida, om lanseringen av Iphone, <http://computersweden.idg.se/2.2683/1.91105> [2010-04-30]

⁴⁷ Zachrisson, Olle, ”Iphone, Svenssons nya mobiltelefon” på hemsidan E24 Näringsliv: http://www.e24.se/business/it-och-telekom/iphone-svenssons-nya-mobiltelefon_1865013.e24 Artikeln är publicerad 2010-02-15, och siffrorna är alltså representativa för den tidpunkten. Artikelförfattaren uppger att uppgifterna är uppskattningar, eftersom Apple inte uppger hur mycket man sålt på enskilda marknader. Artikeln varnar också för att dessa siffror ev. är en överskattning. Enligt vår uppfattning borde det idag, i maj 2010, finnas 300 000-500 000 Iphones på den svenska marknaden.

⁴⁸ <http://www.dailyiphone.se/tag/salda-iphone-i-sverige/> [2010-04-30]

Än så länge är den läshugade Iphoneanvändaren begränsad till amerikanska applikationer, och hittills har det inte funnits svenska titlar att köpa till dem. Har man ändå velat använda sin Iphone som materiell textbärare för sina e-böcker har man, enligt Elib, ”med lite pyssel” kunnat använda läsapplikationerna Stanza eller Fbreader för att läsa vattenmärkta e-böcker i pdf- och epub-format. Detta pyssel innefattar införskaffande av flera mjukvaror och användande av sladd.⁴⁹

I april 2010 lanserade Publit en lösning på detta problem. Genom läsapplikationen Iceberg Reader, utvecklad av det amerikanska företaget Scroll Motion, kan man nu i Itunes store, nätbutiken där man köper applikationer till Iphone, köpa e-böcker från ett antal svenska förlag. Själva programvaran är också översatt till svenska. Publit utgör en kanal mellan Scroll Motion och de svenska aktörerna. Nu kan man alltså direkt i sin telefon köpa böcker och läsa dem i applikationen. De första förlagen som utnyttjade denna möjlighet var Ordfront, Norstedts, Atlas, Piratförlaget och Telegram Förlag samt författarna Unni Drougge och Sölve Dahlgren. Cirka 200 titlar tillgängliggjordes i detta första steg. Majoriteten av dessa var Ordfronts. De släppte knappt 100 titlar från sin utgivning på 2000-talet, dock inte de allra nyaste titlarna, och listan består av både skön- och facklitteratur.

Iceberg Reader

Iceberg Reader innehåller ett antal funktioner som ska underlätta läsningen. På applikationens hemsida beskrivs dessa funktioner: *pagination* – boken har sidnumrering precis som en pappersbok, och applikationen har också en blädderfunktion; *adjustible text size* – med hjälp av en fingerrörelse på skärmen kan man förminska och förstora texten under läsningen; *notes* – man kan göra markeringar och anteckningar som sedan fungerar som hyperlänkar; *search* – precis som i ett vanligt datordokument kan man söka efter enskilda ord och meningar i texten; *book shelf* – tillgängligt i applikationen finns alla de e-böcker man har i sin telefon, synliga med omslag; *in-app purchasing* – utan att gå ur applikationen kan man köpa nya titlar att fylla på sin virtuella bokhylla med⁵⁰; *copy/paste* och *share* – man kan kopiera enskilda textstycken och antingen skriva en anteckning till, e-posta dem eller dela på Facebook eller andra sociala medier; *go to chapter & go to page* – med hjälp av ett kapitelregister med länkfunktion samt en knappsats där man kan skriva in det sidnummer man vill till kan man navigera fritt i texten utan att bläddra. Ett annat sätt att

---

⁴⁹ Elibs hemsida, http://elib.se/faq.asp#ebok_10 [2010-04-30]

⁵⁰ Detta är dock inte möjligt i den svenska betaversionen av applikationen.

förenkla detta är funktionen *book navigation*, som är en översiktbild av boken med ett flyttbart bokmärke som gör att man kan förflytta sig fritt i texten.⁵¹ Dessa funktioner är alltså översatta till svenska i den version av Iceberg Reader som undersökningsdeltagarna testat, men vår källa är Scroll Motions hemsida.

Kodexsimulation i Iceberg Reader

Iceberg Reader är en av flera tillgängliga applikationer för bokläsning i Iphone. I stort är applikationerna lika, men i marknadsföringen trycker Scroll Motion extra på en funktion i Iceberg Reader som de andra applikationerna saknar, nämligen pagineringen. Istället för att utgöra ett enda flöde, som till exempel Amazons Kindle-applikation för Iphone, utgör verket i Iphone en sorts simulerad kodex.⁵² Detta blir tydligt på flera sätt. Dels genom den animerade blädderfunktionen, där man trycker på höger sida av skärmen – där man skulle ha bläddrat om det varit en kodex – för att komma till nästa sida. Och dels i boknavigeringsfunktionen; längst ner på applikationsöversikten finns en liten bild av en kodex, en röd, inbunden bok med främre snittet vänd mot användaren. Där kan man med fingret flytta en liten markör fram och tillbaka som pekar på en viss angiven sida. Funktionen går att jämföra med ”tumbläddring” – det manuella sättet att söka efter rätt sida i en bok.

I sin artikel ”Kodexsimulationer” från 2007 ger Kristina Lundblad flera ingångsvinklar till hur man ska betrakta detta fenomen. I artikeln behandlas främst de kodexsimulationer som används av museer och bibliotek – pekskärmar med blädderfunktion som tillgängliggör exempelvis gamla och ömtåliga volymer för besökarna. Dessa har kommit att bli mycket populära bland företag och institutioner, och kan enligt Lundblad ses som utslag av desperation kopplade till den nya tidens teknologi, men har också en viktig symbolisk funktion: ”Bläddringsgesten har, på en kroppslig nivå, kommit att bli något av ett kunskapssökandets gränssnitt.”⁵³ Själva handrörelsen är alltså så intimt förknippad med läsningen att något av upplevelsen går förlorad utan den. Kodexsimulationen är en metafor för kodexen, och bläddersimulationen en metaforisk överföring av bläddrande i en materiell kodex. Enligt Lundblad utgör den metaforiska överföringen en metod att göra det obekanta

---

⁵¹ Iceberg Readers hemsida, <http://www.icebergreader.com/> [2010-05-04]

⁵² Detta finns illustrerat i ett filmklipp på youtube.com, där de två applikationerna jämförs, <http://www.youtube.com/watch?v=fX5iPU-Okfs> [2010-05-04]

⁵³ Lundblad s 98

bekant, att ge oss tillgång till den nya tekniken genom att skapa en känsla av igenkänning och trygghet.⁵⁴

En annan aspekt av kodexsimulationer visar Lundblad på genom en jämförelse med en annan simulation, nämligen den artificiella patienten. Det är en datorstyrd docka som används på medicinutbildningar. Den stora skillnaden mellan dessa två simulationer är materialiteten; medan en patientsimulator är en hårdvara, en docka som går att ta på och behandla, är kodexsimulationen en mjukvara, som behöver en materiell textbärare för att bli tillgänglig för användaren. Denna materialitet, påpekar Lundblad, kommer vi som läsare aldrig i kontakt med. Med Iphone som exempel: det är bara glasytan och pekskärmen som vi kan nå; dess faktiska material – kretskort, lödningar, sladdar – ser vi aldrig och tar vi aldrig i. Lundblad kallar denna typ av hårdvara lågmateriell, vilket betyder att den som föremål betraktat inte är intressant i sig. Det som är intressant är det den hjälper till att producera – i det här fallet en simulation av kodexläsning. Motsatsen finns förstås i det högmateriella föremålet, det vill säga ”artefakter vars materialitet är av direkt och omedelbar betydelse”, så som regnrockar, diamanthörlurar och plastburkar.⁵⁵ *Lowmat* och *highmat* (low materiality/high materiality) blir den dikotomi som utgör grunden för förståelsen av den materiella kulturen. Den lågmateriella basen i kodexsimulationen får oss att se innehållet som immateriellt, trots att materien alltså utgör en förutsättning för tillgänglighetsförändringen.

En Iphone måste ses som det ultimata exemplet för Lundblads definition av *lowmat*. Den är en telefon, en kamera (med speciella applikationer till och med en gammal grynig polaroid), en ficklampa, ett vattenpass, ett lasersvård, en gps, en tv, en snarkförhindrare, en stegräknare, en serietidning, en kodex – det finns tusentals applikationer och antalet ökar ständigt. Dess egen materialitet är av liten eller ingen betydelse, det är den mjukvara man fyller den med som är det centrala. Den torde vara det mest diversibla instrument för privatbruk vår kultur hittills lyckats uppbringa – en immaterialitetens grundartefakt med en bredare materiell semantik än något annat. Iphonen – och kanske än mer den nylanserade Ipaden – framstår som en multisimulator ämnad att fånga upp så många av våra kulturella praktiker som det bara går.

Detta resulterar oundvikligen i ett steg bort från Chartiers tes om att texten är oskiljaktig från artefakten – eller att diskursens ordning inte går att skilja från bokens ordning.⁵⁶ Visserligen behöver vi fortfarande materialiteten för att tillgodogöra oss det immateriella,

---

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Lundblad s 99

⁵⁶ Chartier 1995 s 8

men med en knapptryckning kan vi radera texten från skärmen som om den aldrig varit där. Texten blir utbytbar och flyktig, precis som artefaktens specificitet. Chartier skriver i sin artikel ”Läsare i det långa perspektivet” att ”Den elektroniska återgivningen av texter modifierar fullständigt dessas yttre villkor: istället för bokens materialitet får vi immateriella texter utan rumslig förankring”⁵⁷ – med andra ord det Lundblad menar händer när man placerar texten i en lågmateriell textbärare. Lundblad belyser konsekvensen av detta: I överföringen till en annan materiell textbärare ”måste den simulerade digitala kodexen förlora en viss portion mening men tillägnas annan och ny mening i relation till det originalföremål den utgår ifrån.”⁵⁸ Och detta borde i sin tur påverka läsoplevelsen – någon vi ämnar undersöka i den här uppsatsen.

Hypertextuella element i Iceberg Reader

Även om Iceberg Reader uppvisar flera likheter med en traditionell kodex eller pappersbok, finns det förstås också ett antal saker som klart skiljer applikationen från den tryckta varianten. En sådan sak är de hypertextuella elementen. Genom anteckningsfunktionerna kan man själv skapa länkar i boken, och genom delning på internet skapar man på sätt och vis även vägar in i boken för utomstående. Intertextuella kopplingar blir möjliga, men framför allt gör översiktsfunktionerna hela texten ”nåbar” och mer transparent än en kodex.

I sin avhandling *Hyperworks. On digital literature and computer games* (2004) beskriver Anna Gunder hypertextuell litteratur och dess speciella egenskaper. Hon gör en grundläggande distinktion mellan två kategorier av texter: texter där användaren ständigt ställs inför val genom textuella vägsval – till exempel en akademisk avhandling med fotnoter eller en internetsida med länkar – alltså hypertext, och texter som inte erbjuder någon form av sidospår eller alternativa läsvägar.⁵⁹ Den traditionella pappersboken, i synnerhet romanen, är ett exempel på det senare. Läsaren vet att man läser den tryckta narrativen från början till slut – även om de fysiska möjligheterna att bryta mot denna norm naturligtvis finns. Gunder pekar på texters performativa aspekter, och menar att en författares verk uppträder genom text, och texten är alltså författarens medium för verket – en definition vi känner igen från Dahlströms tredelade modell. Men, menar Gunder, förutom författarens performativa akt i skapandet av texten, är också läsningens performativitet

---

⁵⁷ Chartier, Roger, ”Läsare i det långa perspektivet” ur Björkman, Margareta (red.), *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter*, Lund 1998

⁵⁸ Lundblad s 100

⁵⁹ Gunder s 197

central för texten. Detta gäller inte minst digitala hyperromaner och dataspel, där läsaren aktivt, genom knapptryckningar och aktiva val, för handlingen framåt.⁶⁰

En hyperroman är alltså ett verk med ett antal ”bilder” eller scener, som sinsemellan är länkade till varandra på ett eller annat sätt, och på så sätt bildar en narrativ helhet; den är, eller kan vara, multisekventiell, det vill säga att den kan uppträda som olika historier beroende på hur man som användare väljer att navigera. Den kräver en hög grad av aktivitet och beslut av användaren, och läses med hjälp av en dator. Genren blommade upp på 1990-talet då internet blev tillgängligt för en större allmänhet, men blev inte så stort som några trodde. Dessa några var ett antal författare och forskare – ofta människor som titulerade sig som båda. Idag produceras det ytterst få nya hyperromaner.

Hypertexter delas, enligt en distinktion myntad av hyperlitteraturförfattaren och -forskaren Michael Joyce, in i underkategorierna explorativ hypertext och konstruktiv hypertext (vår övers.).⁶¹ Den förra innebär att läsaren inte tillåts ändra eller peta i något utan endast röra sig mellan scenerna enligt de navigationsmöjligheter som finns. I den senare förväntas man gripa in i handlingen och aktivt vara medskapare till fiktionen. Båda kategorierna kräver särskilda kompetenser av användaren, en förförståelse för textens nätverkslika uppbyggnad och insikt i hur länkar fungerar.

Att läsa skönlitteratur i sin Iphone med hjälp av Iceberg Reader bär – tror vi – drag av både läsning av kodex och läsning av hyperroman. Verken är inte några hyperromaner per se – de är ju adaptioner av traditionella monosekventiella narrativer från början tänkta att publiceras i kodex – men de är inte heller, på grund av applikationens funktioner, att betrakta som motsatsen. Snarare är det frågan om en hybrid av de två – en ny sorts hypertext. Från början finns inte länkarna i texten, utan användaren skapar dem under läsandets gång. Det kan både vara länkar för eget bruk, som de anteckningar man kan klippa in i texten, men det kan också vara länkar, eller åtminstone länkliknande markörer, som är tänkta att användas av andra och som är externa – de publiceras i mail eller på Facebook och fungerar som medel för kommunikation kring texten. Alla länkar finns tillgängliga för användaren när som helst under läsningen genom översiktsvyn i applikationen, och man kan med hjälp av kapitelförteckningen hela tiden navigera runt i texten på ett sätt som inte är möjligt, eller åtminstone inte lätt, i vare sig kodexen eller den digitala hyperromanen. Narrationen är visserligen alltså en enda sekvens, men utformningen uppmanar till ett

---

⁶⁰ Gunder s 160

⁶¹ Gunder s 211

annat användarmönster än pappersboken. Det är lika lätt att anteckna som det är att bara läsa – samma enkla fingerrörelser används – och länkandet och delandet av tillverkarna förs fram som en viktig del av läsandet. Läsningsens performativitet fokuseras på ett annat sätt än genom både läsning av hypertext och av kodex; de aktiva handlingarna (bortsett från att bläddra) är visserligen inte nödvändiga för att man ska kunna tillgodogöra sig verket, men applikationens olika funktioner gör att annan aktivitet än det koncentrerade läsandet blir en naturlig del av aktiviteten. Applikationen uppvisar både drag av explorativ hypertext – man kan fritt navigera runt bland kapitel och sidor, och det finns funktioner som underlättar det – och konstruktiv hypertext – anteckningarna innebär visserligen inte en förändring av ursprungsmaterialet, men utgör ändå tillägg till texten som blir kvar när användaren stänger applikationen.

Huruvida applikationen faktiskt fungerar hypertextuellt på det ovan beskrivna sättet i en autentisk lässituation är en av de saker vi hoppas utröna i undersökningen.

Interaktiv kommunikation som en del av skönlitterär läsning

Vi har redan berört de faktorer som möjliggör kommunikation kring läsningen i Iceberg Reader. Man kan klippa ut och dela med sig passager ur texten, och genom publicering på t.ex. Facebook kan man låta sina vänner kommentera och diskutera boken man läser – och ens läsning i sig.

Men interaktivitet kopplat till skönlitteratur är inget nytt, och inte något unikt för läsning med Iphone som materiell textbärare. På Internet har det länge funnits hemsidor och communitys ägnade kommunikation kring läsning, flera med beröringspunkter med traditionella läsecirklar. Ett exempel är Bonnierförlagen-ägda hemsidan boktipset.se, där man, förutom att få tips på böcker att läsa, även kan se vad andra användare läser, skapa läsecirklar och diskussionsgrupper. Man kan skapa en egen digital bokhylla där man visar upp sin läsning, och en ”specialutvecklade rekommendationsmotor räknar hela tiden ut vilka böcker och medlemmar som matchar dig”.⁶² Man blir alltså både rekommenderad böcker och föreslagna människor att dela sina läsoplevelser med. Litteraturens sociala funktion är det centrala. Många funktioner är förstuds ämnade, förutom att vara en del i en läsinteraktion, också som tydliga identitetsmarkörer. Ett medlemskonto blir hemmabibliotekets motsvarighet, där faktorer som hur många och vilka böcker man läser

---

⁶² www.boktipset.se [2010-05-18]

talat om vem man är och ger social och kulturell status. Ett annat exempel på interaktivitetskultur kopplat till litteratur är bokbloggar, ett fenomen som de senaste åren exploderat på nätet. Den kanske mest tongivande, eller kanske snarare den som har fått störst kommersiell genomslagskraft är bokhora.se. Det är den mest trafikerade litteraturbloggen i Sverige, med 3,3 miljoner besök sedan registrering.⁶³ Där bloggar fem personer verksamma inom skilda yrken sedan 2006 om böcker, tidningar och andra sorters texter.⁶⁴ Deras mål är att skapa en sida för den ”förbehållslösa textdiskussionen” – och diskuteras gör det. Den stora poängen, förutom det starka drag av konsumentupplysning de flesta inlägg har, är möjligheten för vem som helst att kommentera under varje inlägg. Tyckandets vågor går höga (även om många av kommentarerna mest kommenterar själva recensionerna snarare än verken som är uppe för granskning). Trots det digitala formatet på den litterära diskussionen verkar dock inte det digitala litteraturformatet ha någon speciellt framträdande ställning i dessa sammanhang. En av ”bokhororna” framhåller till och med i sin presentation att hon är en ”hopplös traditionalist” som inte klarar sig utan den fysiska upplevelsen av papper och bladvändande.⁶⁵

Att beskriva bokbloggarkulturen i sin helhet, eller ens försöka måla en bild av den, är svårt. Detta för att vem som helst, när som helst, kan välja att starta en blogg med litterär inriktning. Det är inget som är förbehållet bokbranschen eller recensenter, utan ”vanliga läsare” kan numera uttrycka sig på en åtminstone semioffentlig arena. Kanske ligger här en del av anledningen till att formen inbjuder till så mycken diskussion; när kommunikationen sker läsare till läsare finns det ingen uppenbar kulturell eller ekonomisk hierarki som skiljer aktörerna åt, och interaktionen har förutsättning att bli direkt och på den nivå de deltagande vill. Internets möjligheter till anonymisering är säkert också en anledning till lättheten i samtalet.

Detta är bara ett exempel på den interaktivitetskultur vi lever i. Det är knappast någon som argumenterar emot påståendet om att kommunikationen, det ständigt pågående samtalet i bloggar, sociala och interaktiva medier såsom Facebook, Twitter och datingcommunitys har förändrat hur vi förhåller oss till varandra och oss själva. Säkert finns här djupt psykologiska processer att gräva i, men vi nöjer oss med att konstatera att många, och framför allt den något yngre demografin, är mer eller mindre online stora delar av dygnet. Detta förstärks ytterligare av Iphonens explosionsartade utbredning. På bara några år har en

---

⁶³ <http://www.bloggtoppen.se/blogg/5993/> [2010-05-18]

⁶⁴ <http://www.bokhora.se/blog/om/> [2010-05-18]

⁶⁵ <http://www.bokhora.se/blog/author/helena/> [2010-05-18]

situation uppkommit där väldigt många går omkring med internet i fickan, ständigt nåbara – och spårbara. Mobiltelefoni i allmänhet åstadkommer förstås samma sak – ingen är längre än ett sms bort – men med mobil uppkoppling mot webben tystnar aldrig det digitala samtalet. Interaktionen och kulturkonsumtionen är allestädes närvarande och när transportsträckan mellan tanke och förmedling har blivit så kort ökar kommunikationen oundvikligen. Vissa hävdar att detta korrumpierar samhället, stressar sönder oss, gör oss banala. Andra ser i denna digitala snabbhet en demokratins revolution; alla får komma till tals, nu på en gång, och folkrörelser kan inte längre tystas.⁶⁶ Vi kan bara konstatera att tendensen verkar vara att olika uttryck jämföras. Ena sekunden läser man statusuppdateringar på Facebook, den andra fördjupar man sig i en rysk klassiker, tills det plingar till nästa gång och någon vill informera via Twitter om att den går på lunch. Tillgången till tekniken och lättheten i gränssnitten uppmuntrar till ständig interaktion.

Interaktivitetsforskningen, som under 2000-talet blivit allt större och som bland annat undersöker den digitala kulturens inverkan på våra levnadsmönster eller hur en icke-linjär narration skulle kunna se ut, lämnar vi av utrymmesskäl därhän. Det är inte interaktionen som är huvudnumret i den här uppsatsen; snarare är den en av de aspekter som påverkar läsoplevelsen och vi nöjer oss här med lite mer jordnära iakttagelser vi gjort i våra egna undersökningar. En fördjupning vore förstås intressant, men det får bli i en annan uppsats.⁶⁷

Definitioner och begrepp

Innan redovisning och analys av vår undersökning tar vid behöver ett antal saker fastslås. I början av kapitlet om e-boken presenteras ett antal begrepp, som vi hämtat från Dahlström (2005). Materiell textbärare, medium och text är de tre grundbegrepp vi vill använda oss av i den här uppsatsen, för att de är tydliga och lättbegripliga. Samtidigt förekommer begreppen bok, verk, volym, titel, artefakt, kodex etc. på flera ställen, både i undersökningsdeltagarnas inlägg och i våra egna formuleringar. Vad som kallas vad varierar beroende på kontexten och någon enhetlighet i begrepps användningen står inte att finna. Detta är på ett sätt ett problem för förståelsen av vår analys, men också en spegling av hur begreppen fungerar i verkligheten. Ofta används ”bok” i betydelsen ”verk”; man säger att man har läst en bok, inte en text eller ett verk, även om det är berättelsen man har tillgodogjort sig, inte papper

---

⁶⁶ Detta är åsikter uttryckta av Anders Mildner, journalist och föreläsare, under en föreläsning om sociala medier inom ramen för kursen Kulturjournalistik på Malmö Högskola, september 2009

⁶⁷ Se till exempel Chris Crawford's *Understanding Interactivity* (2000) eller William J. Mitchells *e-topia. "Urban Life, Jim--But Not As We Know It"* (1999)

och pärmar. Bokförlagen talar ofta om ”titlar” medan deras jurister hellre säger ”verk”. Vi använder oss, så långt det är möjligt, av begreppet materiell textbärare som beteckning för verkets yttre form, vi talar om gränssnitt och plattform i betydelsen medium, och verk eller text när vi syftar på själva berättelsen. Denna begreppsproblematik kommer, som vi ska se i analysdelen, ofta fram i undersökningsdeltagarnas funderingar. De menar att de läser en bok, men samtidigt är det ingen bok eftersom den inte uppvisar de yttre fysiska egenskaper som en sådan enligt deras föreställningar ska. Vad det istället är råder det delade meningar om. ”Text på skärm” är en definition som föreslås, och förstås ”e-bok”. Föreställningen tycks vara att en sådan är en immateriell entitet, till skillnad från kodex. Eftersom applikationen ”försöker likna” en kodex uppstår ofta osäkerhet kring vad man ska säga. Detta är en konsekvens av den epok i litteraturförmedlingens utveckling som vi befinner oss i. Det är naturligt att begreppen omvärderas när läsningens fysiska förutsättningar förändras, och om ett antal år kommer vi kanske se en stabilisering i begreppsanvändningen. Eller så kommer osäkerheten bestå, som en spegling av vår relation till böcker, verk och läsning.

Undersökningen – redovisning och analys

Som vi nämnde i metodkapitlet har vi ur vårt undersökningsmaterial dedukterat sex teman som vi upplevt som centrala. Dessa teman är: Kodex och Iceberg Reader – en jämförelse, Kodexsimulationer, Den analoga stillheten och den digitala snabbheten, Interaktivitet, Skönlitteratur och status och Hyperlitterära möjligheter. Dessa kommer vi på de kommande sidorna redogöra för i tur och ordning; de utgör alltså avsnittsindelningen i detta kapitel.

Kodex och Iceberg Reader – en jämförelse

[A]tt läsa Proust på en skärm är som att blicka ut över Normandie genom ett bombsikte.⁶⁸

Så formulerar Geoffrey Nunberg sin syn på digital läsning och skärmens betydelse för kontakten mellan läsare och text.⁶⁹ Kodexen har varit den dominerande materiella textbäraren i flera hundra år. Den har kommit att bli en symbol för både kunskap och eskapism, och är så djupt rotad i våra medvetanden att det är omöjligt att undvika en jämförelse med den när vi använder oss av andra textbärare. Denna jämförelse med pappersboken påverkar förstås fokusgruppens upplevelse av att läsa skönlitteratur i Iphone.

---

⁶⁸ Nunberg, s 272

⁶⁹ Ibid.

Nunbergs teori om att barnet redan innan det lärt sig läsa tillskriver pappersboken magiska egenskaper talar vi om i avsnittet om läsningens historia. Denna kodexens magi tycks vara djupt rotad också i våra deltagare, och det jämförande perspektivet genomsyrar deras tankar om läsningen. Flera av deltagarna talar om att de i Iphone-läsningen saknar taktiliteten hos kodexen: bläddringen, känslan av papper och pärmar.⁷⁰ M2 uttrycker i enkäten att "[e]n vacker framsida, en bra papperskvalitet, ett snyggt typsnitt, det gör hela artefakten till en känslomässigt laddad egendom, som man gärna vill ta sig an".⁷¹ W skriver: "Den blir annorlunda då jag inte känner att jag "greppar" ett fysiskt ting som jag är van vid att greppa [...] den fysiska formen av en bok är jag van vid sen barnafötter."

Nunberg menar att kodexen förkroppsligar texterna vi läser och engagerar oss fysiskt genom bläddring, det att vi mellan tumme och pekfinger kan känna hur långt vi har läst och har kvar i boken, och att berättelsernas linjära uppbyggnad blir direkt kopplad till bokens pärmar och papper. M2 skriver i enkäten: "Känslan av att ha kommit halvvägs i en pappersbok får man inte på samma sätt i en iphone. Tillfredsställelsen av att se hur sidorna krymper i antal." I artikeln "På vilken fråga är e-boken ett svar?" skriver Mats Dahlström om att textbehållarens storlek är konstant i läsningen av digital text, att vi inte fysiskt kan förnimma hur långt vi kommit. Just detta återkommer deltagarna till som ett störande moment i läsningen i Iceberg Reader. De saknar att veta hur långt det är till nästa kapitel och kunna planera sin läsning, och därmed uteblir också "duktighetskänslan" i läsupplevelsen. W säger "när man har kommit en bit in i boken så känner man sig ganska duktig. Men nu känner man sig inte särskilt duktig. Man vill liksom bekräftas." Iceberg Reader har en valbar funktion där man kan se var i boken man befinner sig – detta hade dock flera av deltagarna missat. Flera av dem har också svårt att minnas vad böckerna de läst heter samt författarens namn. M säger sig inte kunna separera innehållet i pappersboken från själva objektet, men samma känsla infinner sig inte med e-boken. I ljuset av Chartiers tes om att det inte existerar någon förståelse av något skrivet som inte hänger samman med den form den presenteras i, kan vi fråga oss vad Iphonen som textbärare gör med läsarens förståelse och upplevelse av texten. Det verkar som att en distans eller en anonymitet i förhållandet mellan läsaren och det lästa uppstår. Kanske är detta en effekt av den elektroniska textens upplevda

---

⁷⁰ Bilaga 2: Transkription av fokusgruppssamtal 2010-05-06: Att läsa skönlitteratur i Iphone. När denna bilaga vidare används som källa anges detta endast i brödtexten.

⁷¹ Bilaga 1: Sammanställning av enkät: Att läsa skönlitteratur i Iphone. När denna bilaga vidare används som källa anges detta endast i brödtexten.

immateriella karaktär vid läsning på skärm, som Chartier beskriver i artikeln ”Läsare i det långa perspektivet – från codex till bildskärm”.⁷²

Ifråga om portabilitet och tillgänglighet anser deltagarna att den digitala boken överträffar kodexen. Telefonen har man alltid med sig och den tar nästan ingen plats, man behöver inte välja en bok utan kan ständigt bära med sig hela sitt bibliotek. M2 skriver: ”En del av att uppskatta boken handlar också om att den är smidig, den finns ju alltid med mig. Jag hade inte tagit med mig boken om den var i fysisk form. Och då hade jag inte läst på tåget, spårvagnen och bussen.” De nya lässituationer som uppstår i Iphonen gör att läsoplevelsen blir mer fragmentarisk, och M2 skriver att Iphone-boken borde anpassas till att läsas i kortare stycken.

Den digitala bokens utseende i Iceberg Reader är föremål för deltagarnas besvikelse och missnöje. Sådant som ger läsning i kodex ett visuellt mervärde, som typografi och papperskvalitet, motsvaras inte i den digitala versionen av boken. Eftersom boken ska läsas på en skärm bör typsnitt, radavstånd och andra typografiska detaljer anpassas och optimeras för skärmläsning, något man inte upplever att tillverkarna har gjort. P säger ”jag läser på en skärm, jag vill ha skärmtext, jag vill inte ha en serif”. A tycker att e-bokens lågupplösta sidor formaterade efter en och samma standard lämnar mycket övrigt att önska, och skulle vilja se att interaktionsdesigners jobbade med texterna för de plattformar i vilka de ska presenteras (Mer om visuella och funktionsbaserade likheter med kodex behandlar vi i avsnittet Kodexsimulationer).

Iphonens skärm upplevs som för liten att läsa längre texter på, deltagarna tappar översikten. P säger att det som är avskräckande med Iphone-läsningen är att texterna inte är gjorda för formatet. Om en författare från början skulle ha Iphonen som tilltänkt textbärare tror han att det skulle se annorlunda ut. Deltagarna har även problem med Iphonens gyrofunktion – att skärmen byter mellan stående och liggande läge beroende på hur man håller telefonen. Särskilt vid läsning i sängen, där samtliga deltagare uppger i enkäten att de ofta läser skönlitteratur, är gyrofunktionen ett störande moment i läsoplevelsen, den går nämligen inte att stänga av. M2 skriver i enkäten att man med Iphone-boken kan ligga i sängen på många olika sätt utan att det blir otympligt, men att gyrofunktionen gör att upplevelsen störs. A säger att gyrofunktionen störde läsoplevelsen mer än vad samtal och sms gjorde, och att enda sättet att få snurrandet att sluta var att hålla telefonen upp och ner.

---

⁷² Chartier, 1998 s 302

Idén om kodexen som beständig och e-boken som flyktig återkommer i samtalet. A uttrycker att det fina med pappersböcker är det att någon tar sig tid att trycka något på papper, något som är tänkt att bevaras och inte bara är en etta och nolla i en abstrakt rymd. För A ger det känslan av att den tryckta texten är ”syftad för evigheten”, till skillnad från den digitala texten som försvinner om Iphonen går sönder. Läsoplevelsen upplevs som mindre betydelsefull. Detta visar på attityden till pappersboken som ”mer materiell” än Iphonen. Som vi tidigare talat om i bakgrundskapitlet skriver Kristina Lundblad i artikeln ”Kodexsimulationer” om två sorters materialitet: *highmat* och *lowmat*. Iphonens faktiska materialitet har liten eller ingen betydelse, och därför upplevs dess innehåll som immateriellt, även om dess materialitet de facto är en förutsättning för att läsning ska bli möjlig. Detta förhållande återspeglas i deltagarnas uttalanden, och vi känner igen det från Chartiers beskrivning av den elektroniska textens upplevt immateriella karaktär vid skärmläsning.⁷³

M2 skriver att hon upplever att boken i Iphonen inte kräver så mycket av henne, och att hon därför inte ger den samma tid och omsorg som hon skulle gett en pappersbok. Å andra sidan, resonerar hon, kanske hon aldrig ens hade öppnat samma bok i pappersform just för att hon inte varit beredd att avvara den tiden och omsorgen. Med det synsättet kan man tänka sig att e-boken i Iphone har större chans att bli läst, men läst med mindre engagemang än vad dess motsvarighet i papper skulle blivit. Men även det motsatta kan gälla: e-boken har en mindre chans att bli läst när den ”sampackas” med andra mediala aktiviteter och har svårt att stå sig i konkurrensen. S, som under en weekendresa gjorde det aktiva valet att lämna pappersböcker hemma för att istället läsa i sin Iphone, fann att hon drog sig för att läsa och gjorde det först när hon verkligen tröttnat på att spela spel i telefonen. Detta beskriver hon själv som en tråkig insikt. Detta speglar att e-boken tillskrivs ett annat värde än kodexen, och blir en i mängden av applikationer som är ämnade för förströelse men inte kräver så mycket av sin användare. Det säger också något om vilken position e-boken har hos S i förhållande till andra applikationer.

Kodexsimulation

Vår utgångspunkt för undersökandet av kodexsimulation i den här uppsatsen var, som vi tidigare nämnt, idén om att den simulerade digitala kodexen i överföringen till en ny

---

⁷³ Ibid.

materiell textbärare förlorar en mening men vinner en annan – en ny mening som distanserar den från det originalföremål den utgår ifrån.⁷⁴ Enkelt uttryckt: texten – eller upplevelsen av texten – förändras när läsningen sker i en annan materiell textbärare. Och när denna textbärare är en Iphone, som med Lundblads definition är det mest *lowmat* medium vår kultur hittills lyckats uppbringa, vad händer då? Kodexsimulation som presentation av ett verk är enligt Lundblad en metod att göra det obekanta bekant, och skapa en känsla av igenkänning och trygghet. Den naturliga frågan som följer på det påståendet är ”Behövs det?” Är vi inte tillräckligt bekanta med den nya tekniken ändå, utan att den ska behöva härma traditionella format? Och hur påverkar det läsoplevelsen?

Iceberg Reader har funktionerna paginering, bläddringssimulering och en volymöversikt, som var och en bidrar till simuleringen av kodex i applikationen. Vi tänkte oss att deltagarna skulle ha åsikter om deras nödvändighet för läsningen, om huruvida likheten med kodex är önskvärd eller ej. Det hade de, men det visade sig att det som allra mest berört och engagerat dem med dessa funktioner var hur dåligt de fungerade. Blädderfunktionen var det som spontant kom upp allra först under fokusgruppsamtalet. Man bläddrar i Iceberg Reader genom att ”scrolla” ner med fingret och sedan trycka på en blädderknapp längst ner på skärmen, alternativt så ”duttar” man på sidan av skärmen för att komma framåt eller bakåt i boken. Deltagarna var förvirrade över funktionen, framför allt eftersom den inte liknar den normala användningen av pekskärmen. Ofta hamnade de fel, och kom tre-fyra sidor bakåt eller framåt, och bläddringen beskrivs som ”för känslig” av flera av deltagarna. Pagineringen var över huvud taget inget som deltagarna tyckte var nödvändigt, framför allt inte med motsvarande textmängd som en kodex. P tyckte att en enda lång löptext hade varit bättre, med en mätare som visade var man befann sig i boken hela tiden synlig under läsningen. Han var alltså inte ute efter att totalt frånga metaforen kodex, men ville renodla vad som behövdes och inte. A sa att han fått musarm för första gången på fyra år av att hela tiden behöva scrolla och dutta, och var mycket negativ till funktionen. Han tyckte att applikationen Stanza, som han prövat en gång, hade löst det bättre genom att en sida var lika med en skärms storlek. Detta krävde bara en handrörelse istället för två. M2 skrev uttryckligen i enkäten att blädderfunktionen försämrade hennes läsoplevelse.

Deltagarna tyckte inte heller att boknavigeringsfunktionen (översiktsskärmen av texten, föreställande en kodex främre snitt) höll måttet. Det var visserligen bra att den fanns, men eftersom man inte kunde göra sig en bild av hur långt av kapitlet man hade kvar fyllde den

---

⁷⁴ Lundblad s 100

inte den önskade funktionen. W tog upp en för honom viktig aspekt av läsningen, nämligen att man när man kommit en bit in i boken känner sig lite duktig, och att detta inte uppnås när man läser i Iceberg Reader. Enligt M var det en psykologiskt viktig grej att kunna göra sig en bild av hur långt man har läst, att kunna skumma i boken och kolla, eftersom han, när han går och lägger sig och läser, fortsätter tills kapitlet är slut, oberoende av hur lång tid det tar. För att känna sig trygg i det behöver han veta var i boken han befinner sig.

M hade också ett annat problem som kan kopplas till kodexsimulationen. Han hade svårt att komma ihåg vad boken och författaren hette, och kunde inte ens när han var klar berätta vad han läst. Detta för att omslaget inte ingår i simulationen, man ser det inte automatiskt när man öppnar applikationen, och verkets fysiska specificitet blir mycket svag; Iphonens lågmateriella beskaffenhet blir i detta mycket tydlig. Han sa att ”om alla böcker då är skrivna med exakt samma typsnitt och samma mellanbruna bakgrund så finns det ju ingen separation. Då är det bara information.” Uttalandet innebär, förutom att kodexsimulationen för honom uppenbarligen inte är en intakt illusion, att en bok är en bok för att den ser ut som en sådan, inte för att den innehåller en viss typ av information. Detta belyser hur starkt kodexens form och organisation är kopplad till vår idé om litteratur och hur vi tillgodogör oss den. Den besvikelse som deltagarna känner inför applikationen handlar inte bara, får man anta, om att den var en smula svårnavigerad, utan också om att den försöker likna en kodex och så kapitalt misslyckas. Frustrationen blir större än om formatet hade varit helt nytt, anpassat för den digitala plattformen. P påpekar också att han stördes av typsnittet: ”Jag läser på en skärm, jag vill ha skärmtext. Jag vill inte ha en serif. Jag förstod inte, det blev jobbigt för mig. Det blurrade ihop sig och så kom jag inte in i det. Då satt jag väl och tänkte på det och blev störd såklart”. Eftersom kodexsimulationen inte lyckades med det som avsågs ville han alltså hellre att den skulle sluta låtsas vara en bok och bekänna färg. Han sa lite senare att ”jag tror att liksom det är väl det som metaforen inte har kommit upp i än, att metaforen fortfarande är bok, men det är det inte, det är text på display”.

Dessa uttalanden leder oundvikligen till tanken att om det inte är en bok de har läst, vad är det då? Om litteraturläsningen inte längre sker i sitt vanliga medium, förlorar den sin status? Iphonens *lowmat* jämställer eventuellt läsningen med andra mediala aktiviteter såsom tidningsläsning eller dataspel. När kodexen berövas sin fysiska unicitet förlorar kanske dess innehåll sin särpräglighet. Mycket riktigt uppgav flera av deltagarna att de haft svårt att komma in i boken, att de haft svårt att koncentrera sig och att de läst i kortare intervaller än normalt. Detta läsesätt liknar mer det sätt man nyttjar nätbaserade aktiviteter som webb-tv,

Youtube och sociala medier – som man ju inte heller känner igen på omslaget. Kodexsimulationen står sig i deltagarnas ögon inte långt i matchen mot den fysiska kodexen som litteraturförmedlare betraktat, och hänvisas därmed till facket applikationer – man kan lika gärna kolla på katter som ramlar som att läsa en god bok.

Sammantaget kan vi konstatera att dragen av kodexsimulation snarare störde läsoplevelsen än underlättade den. W skrev i enkäten att ”En produktförklaring för gränssnittet behövs!”, vilket ter sig en aning komiskt om man tänker sig samma uttalande fällt om en kodex. Så länge behovet av bruksanvisning behövs måste simulatören betraktas som tämligen misslyckad. Lundblad ställer i sin artikel frågan om den blädderbara digitaliseringen av den tryckta boken kan ses som ett utslag av desperation som i sin tur är ett symptom på desorientering i den nya tekniken. Hennes svar är att ”kodexsimulationen visserligen [är] nostalgisk till sin natur men fungerar utmärkt som ett överföringsobjekt nu när vi tar steget in i den digitala kultur[en]”.⁷⁵ Lundblads text har tre år på nacken, och vi ställer oss frågan om denna slutsats redan har spelat ut sin roll. Steget är taget, vi befinner oss mitt i det ständigt pågående digitala samtalet, och kanske hindras bara utvecklingen av nya litteraturformer för de *lowmat*-textbärare som verkar vara den nya tidens format. Är vi längre i behov av kompromisser, av bryggor mellan gammalt och nytt? Både våra deltagare och vi är benägna att svara nej på den frågan. Metaforen behöver inte vara ”bok” eller ”text på display” – det räcker med ”litteratur”.

Den analoga stillheten och den digitala snabbheten

Att ligga och läsa är en självcentrerad handling, orörig, befriad från vanliga sociala konventioner, osynlig för världen⁷⁶

Alberto Manguel skriver i *En historia om läsning* om läsningen som en privat angelägenhet och avskild sysselsättning. Den tystläsning som fick sitt genombrott under tidigmodern tid har gjort själva läsakten till en personlig och stilla aktivitet där läsaren själv har total kontroll över lästakten och tolkningen av texten. ”Att ligga och läsa både sluter och öppnar världen omkring oss”, skriver Manguel och sätter fingret på den romantiserade bild vi har av den skönlitterära läsoplevelsen.⁷⁷ Men vad händer då när texten, vars värld vi vill försjunka i, har en materiell bärare som samtidigt ger oss möjligheten att kontakta och bli kontaktade av

---

⁷⁵ Lundblad s 102

⁷⁶ Manguel s 151

⁷⁷ Manguel s 152

omvärlden, i kombination med hundratals andra funktioner? Klarar vi att hantera alla dessa olika världar som öppnar sig för oss?

Deltagarna uppger att de primärt läser skönlitteratur för att komma bort ifrån datorer, skärmar och ständig kommunikation, som en paus från den digitala snabbheten. P säger att han när han stänger ner skärmen också vill stänga ner det liv han har tillgång till genom den. Han skriver i enkäten: ”Jag vurmar för stillheten den analoga boken ger.” Och i denna analoga läsoplevelse är funktionen att kunna vända blad i boken fullt tillräcklig.⁷⁸

Det faktum att Iphonen är en telefon påtalar deltagarna som ett specifikt stressmoment i lässituationen; deras upplevelse störs av att bok och telefon är ett och samma föremål. Även de som inte fick några sms eller samtal under läsningen kände sig stressade av bara tanken på att det kunde hända. P säger att det finns en trygghet i den superanaloga boken, som ens chef aldrig kan ringa till, och skulle uppskatta om det fanns en funktion i Iphonen som stängde av all inkommande kommunikation under tiden man läser sin bok, för att garantera stillhet och avkoppling.

På enkätfrågan om vilka fördelar deltagarna ser med läsning av skönlitteratur i Iphone jämfört med läsning i pappersbok framhåller de allra flesta portabiliteten och tillgängligheten som Iphonens klara fördelar. M skriver till exempel i enkäten att han i större utsträckning kunnat läsa gående. Men Iphone-läsningen skapar också en känsla av hetsighet, rastlöshet och stress; det går visserligen snabbare att läsa men detta tycks inte vara något direkt önskvärt. Hetsigheten gör det svårare att komma in i texten, och lockelsen av allt annat man kan göra i Iphonen är stor. Den stilla lässtunden går därmed förlorad. Sex av nio deltagare uppger i enkäten att de läser kortare stunder i Iphonen än de vanligtvis gör i pappersböcker. R skriver: ”Ögonen fokuserar på samma punkt, snabbare att läsa men blir jobbigare i längden.” W och M2 uppger i enkäten att de ägnade sig åt Iphone-läsning i så korta tidsintervaller som fem minuter åt gången. M2 skriver att hon i och med att boken fanns i Iphonen plockade fram den då hon väntade på någon, på tåg, bussar och på toaletten. M2 skriver i enkäten om att läsoplevelsen skulle gynnas av att textens form bättre anpassades till de nya lässituationer som uppstår med Iphonen:

Om man ser till upplevelsen av innehållet i boken, så krävs det nästan att iphoneboken anpassar formen till kortare stycken osv. Det blir för hackigt att läsa en lång bok i femminutersintervaller.

---

⁷⁸ Nunberg, s 270

W känner att han oftare blir störd då han läser i sin Iphone än då han läser en pappersbok. Han upplever kodexen som ett mer respektingivande föremål som signalerar en önskan från läsaren att vara ostörd med sin upplevelse, vilket också respekteras. Iphonen äger inte samma pondus; en person som sitter med sin Iphone sms:ar, surfar, spelar, mailar eller twittrar troligen, då är det okej att störa och detta stressar W i hans läsupplevelse. S kände sig uttråkad efter bara ett kapitel i Iphonen och fick stänga ner och vänta några dagar innan hon återupptog läsningen. Hon säger Iphone-läsningen inte alls ger samma upplevelse som att verkligen ta en stund för sig själv och lustläsa en roman. Spontanläsning, på språngläsning och snabbläsning gynnas med andra ord av Iphone-formatet, men på bekostnad av den analoga paus som deltagarna vanligtvis använder skönlitteraturen och pappersboken till. Det beständiga i en kodex rymmer ett värde som den upplevt immateriella och flyktiga digitala texten saknar. S uttrycker det så här:

Men böcker, det känns liksom som ett värde. Och att det känns fint att få en bok, det känns betydelsefullt. Medan liksom, boken som jag fick av er, [skratt] att få en digital bok på det sättet känns liksom inte likadant för det kommer så mycket filer hit och dit varje dag som man kan ladda hem.

Mer om detta i avsnittet Skönlitteratur och status.

Det finns stora skillnader i deltagarnas attityder till läsning av skönlitteratur kontra läsning av facklitteratur i Iphone. Avsikten med läsningen tycks vara avgörande för hur lässituationen uppfattas. När det handlar om inhämtande av fakta och information ser deltagarna klara fördelar med tillgängligheten och den digitala snabbheten, men när syftet är avkoppling och nöjesläsning fungerar det sämre. Detta går direkt att koppla till Nunbergs teori om att textens struktur är avgörande för vilken form den passar att läsas i. Upplevelsen av skönlitteratur är så oskiljaktig från sina pärmar och sitt papper att läsupplevelsen blir störd när skönlitteraturen placeras i en Iphone. På enkätfrågan om läsupplevelsen blivit annorlunda i Iphonen svarar M att det bara känns som en text som ska plöjas, och en opersonlig upplevelse. S finner Iphone-läsningen mindre lockande och mindre levande, och för J försvinner känslan av ”vardagslyx” hon annars får av skönlitteratur. A tror att minnet av berättelsen är densamma oavsett textbärare, men att minnet av lässituationen blir annorlunda.

Interaktivitet

I de två undersökningarna fick deltagarna frågor om dels hur de förhållit sig till de interaktionsmöjligheter som Iphonen har i allmänhet, dels om de använt sig av de funktioner

för delning och interaktivitet kring själva läsningen som finns i Iceberg Reader, samt hur dessa faktorer påverkat läsoplevelsen. Interaktivitet var också, inte bara som ett direkt svar på dessa frågor, ett högst närvarande tema i båda undersökningarna.

I enkäten fick de frågan om huruvida de svarat när telefonen ringt under läsningen – samtliga svarade att de svarat så gott som alltid – och om de läst sms under tiden. Vi fick då reda på att sms:en automatiskt kommer upp i en liten ruta som lägger sig ovanpå texten; att läsa dem, eller åtminstone på något sätt avbryta läsningen på grund av dem, är alltså inte valfritt. Dock såg ingen av deltagarna detta som ett problem, eftersom de flesta normalt även avbryter läsning av pappersbok om det ringer eller om de får sms. M2 skrev i enkäten att ”[n]yhetsvärdet av ett sms är (ofta) intressantare än boken”. Kommunikation går före den privata läsningen. En viktig skillnad finns dock, nämligen att det ringer eller ploppar upp sms direkt i boken istället för bredvid en, och flera av deltagarna uppgav att de kände sig stressade: ”Sen så finns ju den där förväntningen att min chef kan ringa där. Det är helt galet.” sa P. Med pappersboken upplever man inte samma stress. A påpekar att när telefonen och boken utgör två olika objekt (som när man läser en kodex) kan man svara när det ringer utan att tappa bort sig i boken, vilket är svårt vid läsning i Iphone. Detta påverkar läsoplevelsen negativt, eftersom man tappar bort sig i texten.

Iphonen innehåller dessutom inte bara ring- och sms-funktioner. På enkätfrågan om de använde internet samtidigt som de läste svarade de flesta nej. J svarade ”Nej, för att det kräver mer ansträngning än att svara i telefon & läsa sms” och A ”Nej, jag koncentrerade mig på läsningen”. S, som på den frågan skrev att ”det går inte att använda två appar samtidigt” talade om att hon hela tiden kände en ”stor lockelse” att stänga läsapplikationen och istället göra annat med sin telefon. Hon jämförde med kodexen och sa att ”har man en dator bredvid sig samtidigt som man läser kan man lägga undan datorn och fokusera på att läsa”. P säger samma sak: ”men när skärmen ligger uppe hela tiden så är det som en sorts call för [...] interaktion”. Det ständigt pågående digitala samtalet som vi involveras i via sociala medier är bara en knapptryckning bort och svårt att avstå från. Skärmen är en ständig uppmaning till interaktion. Precis som bläddringsgesten enligt Lundblad har blivit ”ett kunskapssökandets gränssnitt” tycks skärmen, och kanske i synnerhet Iphonens pekskärm, ha blivit en interaktionens motsvarighet. Skärm är lika med kommunikation, och med detta inbäddat i medvetandet kan koncentrerad läsning av en roman, denna genre som av hävd avnjuts i analog och enslig stillhet, te sig svårt. P är dock den enda av deltagarna som svarar nej på enkätfrågan om det gick att koncentrera sig på läsningen. Han uppger att han var

fokuserad på de andra programmen i telefonen. De andra deltagarna skrev antingen att det fungerat problemfritt, eller att deras koncentrationsstörningar berott på plattformens fysiska egenskaper såsom skärmrotation, snarare än på interaktivitetsmöjligheterna i Iphonen. P efterlyser en möjlighet att ”stänga av” alla andra funktioner i telefonen när man slår på läsapplikationen – en motsvarighet till flygplansläge, då alla sändare och mottagare spärras i telefonen. M illustrerar de svårigheter man kan ha att distansera sig från det digitala samtalet samt hur kodexläsning kan utgöra en metod:

Jag känner ju det inför Facebook liksom. Jag stänger ner datorn som står på bordet. och så lägger jag mig i soffan och tar upp Facebook på telefonen [...] Och det är helt jävla idiotiskt. Men det är ju skönt då att man, nej men nu lägger jag den här telefonen på laddning i andra sidan lägenheten och så tar jag upp en bok. Då är det en helt annan sak.

Förutom Facebook är ju mikrobloggsidan Twitter ett vanligt socialt medium. W säger att han, när han började läsa i Iceberg Reader, också ”twittrade” ut att han gjorde det: ”Nu läser jag en roman i Iphone, tid att reflektera” – och att detta var en självhävdelsegrej, men att det framför allt berodde på hans höga grad av medvetenhet om formen. Denna medvetenhet, som vi delvis tror beror på att plattformen är ny på den svenska marknaden och delvis på att deltagarna blivit ombedda att använda den och att situationen är något konstruerad, är förstås en stor faktor i hur texten upplevs. W skriver också i enkäten, under frågan på om han tror att han skulle uppskattat verket mer eller mindre om hans läst i kodex: ”Nej, det tror jag inte jag hade. Det var lite spännande att läsa den i min Iphone.” Han tror alltså inte att han skulle uppfattat själva berättelsen annorlunda, men läsoplevelsen påverkas ändå av formatet och dess (interaktiva) förutsättningar.

I avsnittet om Iceberg Reader beskrivs de olika funktioner i applikationen som är till för att man ska kunna dela med sig av och kommunicera kring sin läsning, och en fråga i enkäten gällde dessa. Något överraskande svarade samtliga deltagare att de över huvud taget inte använt sig av dem, och några hade inte ens förstått att de fanns. Således uppgav de att de inte upplevde att funktionerna hade påverkat läsoplevelsen. S upplevde inte applikationen som interaktiv alls men sa under samtalet att det skulle vara önskvärt: ”när man startar boken så kan man liksom checka in eller posta till Twitter att nu börjar jag läsa och sen om man hittar ett fett citat så kan man liksom skicka ut det” men hade inte hittat funktionerna under läsningen. J tyckte att läsoplevelsen blev störd av att funktionerna fanns. Återkommande i materialet är att många funktioner är bättre lämpade för facklitteratur än för skönlitteratur, och detta gäller även delningsfunktionerna. J skriver att ”[d]et hade kanske

varit ett mervärde om jag läste facklitteratur eller en debattartikel.” P sa att han inte alls var intresserad av att interagera kring sin läsning, utan att han använder skönlitteraturen på ett helt annat sätt – att lämna skärmen för en analog upplevelse. A var på samma spår, och tyckte att skönlitteraturen bör vara en ”fredad zon”, och förstår inte varför man skulle vilja posta sin läsning på Facebook.

Deltagarna hade dock många idéer på hur en givande interaktiv skönlitteraturplattform skulle kunna se ut. P föreslog till exempel en funktion där man kan ”checka in” i boken man läser, så det syns att man är i Mordor eller i Proust narcissistiska deppighet, och att man gavs möjligheter att interagera med andra som läste samma bok samtidigt. A efterlyste verksspecifika funktioner istället för att alla titlar presenteras i samma format. En ”Blev du rädd nu?”-knapp att trycka på i texten, som genererar ett meddelande om vad han läser, och att han blev rädd, på vännernas Facebooksidor var en idé. Alla dessa uppslag kom förstås ur de brister deltagarna upplevde i applikationen. Besvikelsen över att applikationen inte lyckas utnyttja de tekniska möjligheter den ständiga nätuppkopplingen ger påverkade läsoplevelsen i en negativ riktning. Flera fokuserade på vad boken *skulle kunna* vara, snarare än vad den faktiskt är. Formatet blev på detta sätt framträdande i läsningen.

Skönlitteratur och status

Genom hela vårt material värderas e-boken och upplevelsen av den i jämförelse med kodexen, och så gott som alla fördelar faller ut till det senares fördel. Mycket cirkulerar, som vi tidigare nämnt, kring kodexens kvalitet, taktila egenskaper och beständighet, och de värden som kommer ur det. En del av diskussionen berör litteraturens identitetskapande betydelse, och den status det ger att ha ett gediget bibliotek i sitt hem. L skriver att ”Jag gillar boken som fysisk form. Att man kan ta i den och att man kan ha den i bokhyllan.” Inte bara i lässituationen har bokens fysiska form betydelse, utan även efteråt, då den fungerar som minnesstöd, inredningsdetalj och identitetsmarkör. P talar om sina föräldrars bibliotek, men funderar också kring hur denna statusmarkör och dess identitetskommunicerande funktion kan överföras till ett digitalt format. Redan idag finns det ju, som vi nämner i bakgrundskapitlet, en blomstrande flora av boktips-hemsidor och litteraturbloggar, där man kan visa upp sitt läsande och i interaktion med andra visa vem man är. P ser hur statusen faktiskt går att överföra till en virtuell bokhylla om beteendena kring läsning förändras, som en litteraturorienterad motsvarighet till ett Facebookkonto. M jämför med musikindustrin och tror inte att den digitala versionen kan få samma statusskapande effekt – det ligger mer

hantverk och kunskap bakom att göra ett blandband än i att göra en Spotify-playlist – medan W håller med P om att riktningen för e-boken och dess upphovsmakare är att utvärdera hur den digitala boken kan ge lika mycket cred till läsaren som kodexen. Denna diskussion handlar om interaktivitet i ett större perspektiv, om hur man kommunicerar sin kulturella identitet genom de titlar man visar upp i en virtuell offentlighet. Detta, tänker vi oss, påverkar också läsoplevelsen, precis som denna sorts sociala aspekter påverkar läsningen av en kodex. Man förhåller sig till sin omvärld i sin läsning, på dess förväntningar på en själv och ens förståelse av verket.

Genom vårt material kan vi skönja en klar hållning vad gäller status i förhållande till de olika formaten. A ger ofta uttryck för sin vurm för en vacker kodex, för fina band och god typografi, och säger att han kan uppleva en stor besvikelse om pappret i en bok inte är tillräckligt gultonat. Han framhåller också att kodexen är ”syftad för evigheten”, till skillnad från e-boken som är förgänglig – och därför besitter ett lägre värde. Han uppmanar bokbranschen att hitta på ett sätt att ”fånga evigheten”, och på så sätt tillägna de digitala formaten samma höga status som kodexen. S dröjer ofta vid själva lässituationen, och hur den är mer kvalitativ med en kodex än med Iphone. Hon säger att hon vill ”ta en stund och ha en pappersbok i handen, och liksom... tycka att det är gött”, och att detta inte är något som går att uppnå med Iphonen – rastlösheten blir för stor (den analoga stillheten lyser med sin frånvaro). I dessa idéer om pappersbokens fördelar går det tydligt att se en hållning till skönlitteraturen i stort, en föreställning om att den är något ”fint”. Detta fina, visar våra deltagares svar, sitter snarare i pärmar och papper än i en mångfacetterad, djuplodande berättelse. Föreställningen om litteraturens egen status – och dess statusbringande egenskaper för den som projicerar att den är en ”läsande människa” – tycks vara en högst materiell affär, åtminstone i den jämförande situation som deltagarna befinner sig i, och dessa föreställningar tycks i hög grad påverka läsoplevelsen. Det känns inte lika ”fint”, alltså är det inte lika givande.

Hyperlitterära möjligheter

I avsnittet om hypertextuella element i Iceberg Reader tänkte vi oss att plattformen skulle utgöra – eller ge möjlighet att skapa – en ny sorts hyperlitteratur, en hybridform mellan kodex (i och med de simulativa dragen) och de typer av hypertext som beskrivs av Anna Gunder: explorativ hypertext och konstruktiv hypertext. Funktionerna som möjliggör skapandet av länkar i boken skulle ge läsoplevelsen drag av båda dessa varianter;

kronologin ligger fast, men i och med översiktsnavigeringen ges läsaren möjlighet att hoppa mellan kapitlen och använda texten på det sätt den finner för gott (explorativ), och genom länkning ut ur applikationen till till exempel Facebook och även länkar för eget bruk; under läsningens gång kan narrationen omformas från monosekventiell till multisekventiell – eller läsaren ges åtminstone större möjligheter, genom ständig tillgång till alla de länkar hon skapar, att läsa boken i ”fel” ordning, vilket skapar en annan förståelse av verket. Vi tänkte oss att applikationens utformning skulle uppmuntra till denna sorts användning, och att läsoplevelsen därmed skulle påverkas. Detta var en smula entusiastiskt. Det visade sig nämligen att ingen av deltagarna, vare sig i fokusgruppen eller i enkäten, använt sig av dessa funktioner – många hade inte ens märkt att de fanns. Att den koncentrerade romanläsningen i denna form skulle kompletteras av olika typer av länkskapande och delning var om inte en villfarelse så åtminstone en föreställning som snabbt kom på skam.

Trots detta rörde sig mycket av samtalet kring just hypertextualitet, inte som det fungerar nu, men hur det *skulle kunna* fungera. Framför allt P återkom ofta till hur man skulle kunna utforma en digital läsning med hjälp av tekniken:

Nä men jag tror ju på att det är den sortens konceptualisering som det ska upp till [...] nu så är det inte så utan vi har en hel generation som växer upp som säger så här nej men vi blev kompisar på server H12 i World of Warcraft som är helt inne med att deras gemensamma träffpunkt är någonstans i ett påhittat land. Det är väl nån sån del då, och även i andra böcker då, det behöver ju inte just vara fantasy. Det finns ju referenspunkter, här sitter jag och läser Proust liksom, och hittar någon annan som är inne i den narcissistiska deppigheten. Sånt tror jag på.

P:s läsoplevelse tycks överlag ha färgats starkt av hans ständiga flöde av idéer för hur man skulle kunna utveckla formen. Det han säger handlar om delning med andra läsare – han har precis lagt ut texten om att han skulle vilja kunna checka in i Mordor med sin Iphone – men det berör i lika hög grad hypertext. Det icke-linjära står i fokus, fiktionen som en plattform snarare än en sträcka. P konstaterar att det inte längre finns några krav på linearitet när textbäraren inte är pappret utan de digitala plattformerna. M håller med, och kommer ihåg böcker från när han var liten som skapade en illusion av medskapande då läsaren fick bläddra till olika sidor beroende på hur hon ville att det skulle gå i berättelsen. Han konstaterar att det skulle kunna bli hur stort som helst om man kombinerar denna sorts berättande med internetcommunitys och självständigt skrivande kopplat till fiktionen, så kallad *fan fiction*. M, P och A funderar tillsammans på hur en sådan litteratur skulle kunna se ut, och A säger att ”såna här hypertexter blir ju något helt annat än en vanlig bok, och det här är ju inte ens en e-bok längre utan nånting annat, ett spel eller...” Här är han inne på

något som forskare också berört. Anna Gunder undersöker inte bara hyperlitteratur i sin avhandling *Hyperworks*, utan också ett dataspel baserat på en roman.⁷⁹ Detta, kan man tänka sig, är en naturlig konsekvens av att litteraturen och dataspelen numera kan befinna sig i samma materialitet; skillnaden dem emellan minskar både vad upplevelse – när formatet är detsamma finns det ingen fysisk/materiell distinktion mellan medierna – och vad gäller status; den finkulturella prägel en pappersbok till äventyrs kunde tänkas ha raderas och den placeras på samma ”nivå” som dataspellet. Samtidigt är det inte heller omöjligt att dataspellet som medieform uppvärderas av att förknippas med skönlitteratur. Datorn, och kanske i synnerhet verktyg som Iphone, får en postmodern påverkan på kulturen, då olika uttryck jämföras och sammanblandas.

Sammantaget kan man konstatera att våra förväntningar på Iceberg Readers hyperlitterära potential var klart uppblåsta. Samtidigt är just frånvaron av deltagarnas upplevelse av dessa drag intressanta. Formatet ledde till att de under läsningen funderade över hur det skulle kunna fungera; läsningen färgades av de visioner som uppkom. Besvikelse torde också vara en faktor i sammanhanget. En ständigt närvarande upplevelse av brister i plattformen påverkar också upplevelsen. Alla deltagarna reagerade heller inte likadant på detta. Medan vissa – de vi nämnt ovan – fokuserade på teknikens möjligheter, blev andra mest irriterade och hade svårt att komma in i läsningen, mycket av samma anledning: teknikens möjligheter drog dem ut ur läsningen, men inte via länkar utan helt enkelt för att de hellre kollade mailen än läste en god bok.

De idéer som kom upp leder onekligen till en viktig fråga: Står hyperlitteraturen, detta förhållandevis marginella fenomen, inför en renässans? Vår undersökning för förväntningar på formatet i dagen som just nu inte infrias. En icke-linjär fiktion verkar vara något önskvärt och något som deltagarna tror på. Kanske är tiden snart mogen. På detta sätt kan de digitala formaten erbjuda något som en kodex aldrig kan: en bok utan pärmar, utan begränsningar och utan slut.

Slutsatser och diskussion

Utifrån detta kan vi endast dra säkra slutsatser om våra deltagare och deras syn på hur det var, och de deltar förstås med utgångspunkt i sina egna meningar om e-böcker och ”den

---

⁷⁹ Gunder s 285, spelet är *Harry Potter and the Philosopher's Stone*.

digitala tryckvågen” – några allmänna sanningar är vi inte ute efter. Förhandspositionering är något ofrånkomligt och påverkar förstås resultatet.

Trots detta tror vi att våra resultat kan visa på flera intressanta faktorer i hur den skönlitterära upplevelsen i Iceberg Reader kan se ut. Ett antal saker framstår med tydlig skärpa: Våra deltagare tyckte inte att läsupplevelsen i Iphone var speciellt tillfredsställande. Den upplevdes som stressig och anonym, och det var svårt att överblicka texten man läste. För många var det svårt att komma in i berättelsen, och svårt att åstadkomma den känsla av stillhet och bortkoppling från det digitala samtalet som man upplever som en av de stora behållningarna med läsning i kodex. Den materiella textbäraren tillerkändes överlag stor vikt; både vad gäller användarvänlighet och estetik vann kodex matchen mot läsning i Iphone.

Den skönlitterära läsupplevelsen i Iceberg Reader för Iphone kan i vår undersökning karaktäriseras som följer:

- De fysiska aspekterna av läsupplevelsen lämnar mycket övrigt att önska. Textens anonymitet blir påtaglig när man inte har det fysiska objektet kodex att organisera sin läsning kring, och följderna blir att läsupplevelsen av skönlitteratur blir okoncentrerad och lite fragmenterad. Applikationens funktioner för orientering i texten upplevs som bristfälliga och resultatet blir att en irritation som påverkar läsupplevelsen negativt uppstår.
- Den taktilitet som är en så viktig del av läsning i kodex, precis som bläddring, pärmar och bokens tyngd, saknas vid läsning på Iphone. Att inte fysiskt ”känna boken och dess gränser” stör läsupplevelsen. Detta, tror vi, med avstamp i Nunbergs idé om att kodexen förkroppsligar texterna vi läser och att berättelsens linearitet är direkt kopplad till bokens pärmar och papper, får till följd att Iphonen som textbärare skapar en distans mellan läsaren och texten, då läsandet helt enkelt försvåras.
- De interaktiva aspekterna i applikationen uppfattades snarare som tafatta försök till kommunikationsfunktioner än något som förhöjde läsupplevelsen. Möjligheten att dela med sig av sin läsupplevelse på internet på det sätt som applikationen medger är inte något önskvärt – däremot är en annan, mer långtgående interaktivitet, som på allvar utnyttjar teknikens möjligheter, något som framhålls som eftersträvansvärt. Avsaknaden av den, i kombination med att den analoga stillheten lyser med sin frånvaro, gör läsupplevelsen frustrerande. En varken-eller-upplevelse som inte står sig mot läsning i kodex.

- Lockelsen att göra annat än att läsa med sin Iphone är allestädes närvarande i läsningen. Eftersom skärmen kan ses som ett interaktionens gränssnitt, i jämförelse med kodex som är ett kunskapsinhämtandets dito, är koncentrerad, lustfylld läsning av skönlitteratur svår att uppnå.
- Det finns en stark föreställning om kodex och romanläsning i kodex som någonting fint, evigt och statusfyllt. E-bokens förgänglighet, dess upplevt immateriella karaktär, ger den lägre status hos läsaren. Det gör inte bara att läsoplevelsen upplevs som mindre betydelsefull; själva e-boken betraktas som mindre värd, och läsning av den som något som kan jämföras med användning av andra Iphone-applikationer så som spel och dylikt.
- Idén om en e-bok som utnyttjar teknikens alla möjligheter finns närvarande i läsningen och är en del av läsoplevelsen. Den icke-lineära fiktionen – hyperlitteraturen – genomsyrar som en visionär önskan upplevelsen. Användningen av internetcommunitys, virtuella världar, fan fiction etc. är önskvärd eftersom läsningen sker i ett format som gör det möjligt. Att det inte finns där, och att länkmöjligheterna istället är begränsade till en Facebookstatus eller Twitter-tweet, gör att läsoplevelsen upplevs som semianalog och en smula primitiv.

Med dessa uttalanden som grund tycks det oss som att applikationen varken lyckas med att skapa en kvalitativ möjlighet till koncentrerad läsning eller ett utnyttjande av teknikens möjligheter som ger läsoplevelsen andra kvaliteter.

Det är intressant att notera att vi i mångt och mycket når fram till samma slutsats som Hanna Rosendahl gjorde för tre år sedan när hon undersökte e-boksläsande. Hon konstaterade att det krävs väsentlig utveckling av hårdvaran innan någon läsare kan välja den framför pappersboken. Nu tycks problemet vara både det samma och ett annat: Hårdvaran finns där – en Iphone har, förutom möjligen inte tillräckligt stor skärm, efter vad vi kan se det som krävs för att fungera som en tillfredsställande materiell textbärare – istället är det nu mjukvaran som brister. Istället för att imitera kodex bör tillverkarna enligt våra deltagare helt lämna metaforen bok och gå vidare till ett annat format, ett format som till fullo utnyttjar de möjligheter tekniken – hårdvaran – ger. Det, eller dessa, nya format ser våra deltagare och vi i utnyttjandet av den ständiga webbuppkoppling som de moderna smartphonerna och även Ipaden har. En läsning som präglas av interaktivitet, samtidighet

och icke-lineär narration – en mening vi delar med Geoffrey Nunberg, som nämner den skönlitterära hypertexten som något han tror kommer få ökad spridning.⁸⁰

Det missnöje och den besvikelse som deltagarna ger uttryck för finns kanske inbyggda i själva ämnet. Vi befinner oss mitt i en utveckling av e-boken och dess plattformar, och hur och när det stabiliserar sig kan, som vi tidigare konstaterat, bara framtiden utvisa. Eftersom deltagarna har förståelse för denna utveckling är de i sin läsning medvetna om att det hela tiden finns en ny innovation bakom knuten, något som återigen kommer tvinga oss att omvärdera läsandet och läsoplevelsen. Det format som man för tillfället har för handen kan vara obsolet imorgon, och detta leder kanske till att man gärna fokuserar på dess brister och vad som kan göras bättre, något som blir tydligt i undersökningen. I motsats till detta står kodexen. Dess utveckling har för länge sedan stabiliserats och den projicerar därmed en känsla av tidlöshet och oföränderlighet. Man kan till och med argumentera för att den har stelnat i sin form; idag är det få förlag som vill lägga pengar på trådbundna utgåvor, men förlagsband signalerar ändå en högre kvalitet – och därmed högre status – än den billigare poken. Därför har många nya, inbundna böcker kapitalband – en liten, ofta färgglad tygbit som sticker upp i ryggen. Den fyller ingen funktion för den moderna, limbundna boken, men sitter ändå där som ett minne av svunna tiders bokbindarkonst. På så vis är även den moderna kodexen en imitation – en simulation – av sig själv, och till sin karaktär nostalgisk, nästan kitschig. Men den gör sitt jobb; den bevarar känslan av ursprunglighet, något som våra deltagare skattar högt.

I avsnittet om läsandets historia refererade vi till Alberto Manguel, och hans idé om hur ett tekniskt framsteg tycks främja det som det är avsett att ersätta och framhäver de gammaldags färdigheterna istället för att överglänsa dem. Det tycks oss som att vår undersökning speglas i denna mening; antagligen går inte undersökningsdeltagarna omkring och vurmar för pappersboken dagarna i ända, eftersom den är en av vår kulturs mest tongivande artefakter, snarare tas den bara för given. Det är i ljuset av de nya formaten, och kanske framför allt i ljuset av dessas nuvarande brister, som kodexens positiva egenskaper framhävs. Det gamla förkastas på intet vis, inte heller avfärdas det nya, som man trots allt tillerkänner vissa fördelar. Läsning i Iphone, eller för den delen på Ipad eller någon annan läsplatta, fyller andra behov än vad kodexläsningen gör – till exempel säger många av deltagarna att det är ett attraktivt alternativ för läsning av fack- och kurslitteratur.

---

⁸⁰ Nunberg, s 272-273

I samband med Manguels idé tog vi upp musikindustrin som ett jämförande exempel. Försäljningen av vinylskivor har gått upp i takt med spridningen av digitala format – kanske ser vi i den inbundna, omsorgsfullt formgivna kodexen dess motsvarighet.

Vissa format klarar prövningarna, andra inte. CD-försäljningen har sjunkit kraftigt, och det är knappast någon som gör blandband eller skriver pappersbrev längre. Dessa format har ersatts av effektivare metoder som Spotify-listor och e-post, helt enkelt för att de saknade de unika egenskaper som gjorde att de kunde behålla sin relevans för kulturen. Vi tror inte att pappersboken är på väg att gå samma öde till mötes.

Även i den McLuhans globala by vi lever i, där vi har så många förlängningar av oss själva och våra centrala nervsystem att vi inte ens vet var vi slutar och teknologin tar vid, har kodex en given plats – tillsammans med nya, digitalt baserade läsoplevelser.

Källförteckning

Tryckta källor

Chartier, Roger, *Böckernas ordning. Läsare, författare och bibliotek i Europa från 1300-tal till 1700-tal*, övers. Jan Stolpe, Göteborg, Anamma förlag 1995 (orig. 1992)

Chartier, Roger, "Läsare i det långa perspektivet – från codex till bildskärm" övers. Sven Björkman, i Björkman, Margareta (red.), *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter*, Lund, Studentlitteratur 1998

Dahlström, Mats "På vilken fråga är e-böcker ett svar? Del 1" i *Ikoner- vision och tradition*, nr 3 2005. Även tillgänglig som pdf: http://www.btj.se/ikoner/arkiv/2005/pdf/05_3.pdf [2010-04-22]

Gunder, Anna, *Hyperworks: On Digital Literature and Computer Games*, Uppsala 2004

Larsen, Christel & Olsson, Helén, *Bokslut? Den skönlitterära e-boken ur ett läsarperspektiv* Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås 2001

Lundblad, Kristina, "Kodexsimulationer" i *Bokhistorier. Studier tillägnade Per S. Ridderstad*, Bokförlaget Signum, Lund 2007

Manguel, Alberto, *En historia om läsning*, övers. Margareta Eklöf, Stockholm, Ordfront 1999 (orig. 1996)

McLuhan, Marshall, *Media*, övers. Richard Matz, Stockholm 2001 (orig. 1964)

Nunberg, Geoffrey, "Böckernas plats i den elektroniska reproduktionens tidsålder", övers. Gunnar Sandin, i Björkman, Margareta (red.), *Böcker och bibliotek. Bokhistoriska texter*, Lund, Studentlitteratur 1998

Rosendahl, Hanna, *Tolv böcker i datorn – bättre än en i handen* Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap, Borås 2007

Svedjedal, Johan, "Den sista boken. Om sätt att lagra och ordna texter" i *Den sista boken*, Stockholm, Wahlström & Widstrand 2001

Elektroniska källor

Amazons officiella hemsida om Kindle, <http://www.amazon.com/dp/B0015T963C> [2010-04-27]

Appel, Martin, <http://www.idg.se/2.1085/1.263082/darfor-blir-kindle-en-flopp-i-sverige>, 2009-10-23 [2010-04-27]

Bloggen bokhora: <http://www.bokhora.se/blog/om/> [2010-05-18]

<http://www.bokhora.se/blog/author/helena/> [2010-05-18]

Bloggtoppen: <http://www.bloggtoppen.se/blogg/5993/> [2010-05-18]

Boktipset: www.boktipset.se [2010-05-18]

Bonniers pressmeddelande om lanseringen av Letto: www.bonnier.se/sv/content/adlibris-lanserar-letto-en-svensk-1%C3%A4splatta [2010-04-27]

Computer Swedens hemsida, om lanseringen av Iphone: <http://computersweden.idg.se/2.2683/1.91105> [2010-04-30]

Curman Sofia, Löfberg, Kjell, "Norstedts och Bonniers lanserar läsplattor" 2010-02-18, <http://www.dn.se/dnbok/norstedts-forst-ut-med-svensk-lasplatta-1.1042769> [2010-04-27]

Hemsidan Daily Iphone: <http://www.dailyiphone.se/tag/salda-iphone-i-sverige/> [2010-04-30]

Elibs hemsida, information om läsplattor, http://www.elib.se/ebook_ereaders.asp [2010-04-27]

Elibs hemsida, http://elib.se/faq.asp#ebok_10 [2010-04-30]

Iceberg Readers hemsida, <http://www.icebergreader.com/> [2010-05-04]

Iceberg vs. Kindle Reader scrolling, film på Youtube: <http://www.youtube.com/watch?v=fX5iPU-Okfs> [2010-05-04]

Melin, Jan, "Vinylskivan gör comeback", Ny Teknik 2007-10-30 30, http://www.nyteknik.se/nyheter/it_telekom/allmant/article47037.ece [2010-05-18]

Pressmeddelande från Publit, www.publit.se/cms/wp-content/uploads/2009/11/publit_vinova.pdf [2010-04-30]

Om Publits forskning, <http://www.publit.se/cms/om-oss/#forskning> [2010-04-30]

Uppsala universitets hemsida: <http://www.litvet.uu.se/lsoc/itlit/index.htm> [2010-04-19]

Om smartphones på Wikipedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Smartphone> ([2010-04-30])

Zachrisson, Olle, "Iphone, Svenssons nya mobiltelefon" 2010-02-15 på hemsidan E24 Näringsliv: http://www.e24.se/business/it-och-telekom/iphone-svenssons-nya-mobiltelefon_1865013.e24 [2010-05-01]

Otryckta källor

Föreläsning av Anders Mildner, journalist och föreläsare, om sociala medier inom ramen för kursen Kulturjournalistik på Malmö Högskola, september 2009

Bilagor

Bilaga 1: Sammanställning av enkät: Att läsa skönlitteratur i Iphone

Bilaga 2: Transkription av fokusgruppsamtal 2010-06-05: Läsning av skönlitteratur i Iphone